

TIEDONJULKISTAMISEN NEUVOTTELUKUNTA

Toimintakertomus 2006 - 2009

© Teksti tiedonjulkistamisen neuvottelukunta ja kirjoittajat; kuvitus kuvaajat ja kustantajat.

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta
Hallituskatu 2 B
00170 Helsinki
p. (09) 2286 9236
info@tjnk.fi
www.tjnk.fi

Helsinki, lokakuu 2009

Sisältö

Neuvottelukunnan asema valtionhallinnossa ja tehtävät	5
Henkilöstö ja hallinto	5
Neuvottelukunnan jäsenet 1.6.2006–31.5.2009	5
Kokoukset	6
Neuvottelukunnan keskeiset painopisteet toimikaudella	8
Neuvottelukunnan keskeiset tehtävät toimikaudella	8
Tiedonjulkistamisen valtionpalkinnot	8
Valtionpalkinnot vuonna 2007	10
Valtionpalkinnot vuonna 2008	13
Valtionpalkinnot vuonna 2009	18
Tiedonjulkistamisen kohdeapurahat	22
Myönnettyt apurahat vuonna 2007	23
Myönnettyt apurahat vuonna 2008	24
Myönnettyt apurahat vuonna 2009	25
Kirjastojen ostotukijärjestelmä	26
Neuvottelukunnan muu toiminta	26
Järjestetyt seminaarit ja muut tapahtumat	26
Turun kirja- ja tiedemessut 29.9.-1.10.2006	26
Tiedonjulkistamisen etiikka - tutkimustieto ja open access 3.5.2007	27
Tiedon uudet kantajat - media ja verkko tiedonvälittäjinä 11.5.2007	27
Turun kirja- ja tiedemessut 5.–7.10.2007	27
Tiedevalistus ja viestintä -muistoseminaari 26.10.2007	29
Science in society -seminaari 18.4.2008	29
Tutkimus, aineistot ja avoimuuden rajat -seminaari 21.4.2008	30
Kulturmöten - ett finsk-svenskt miniseminarium med anledning av Delegationen för informationsspridnings besök i Sverige 22.5.2008	30
TIETOKIRJA.FI 31.8.–1.9.2007 ja 4.–5.9.2009	30
Turun kirja- ja tiedemessut 3.–5.10.2008	31
Open access -julkaisemisen tekijänoikeusseminaari 10.10.2008	31
Tieteen päivät 7.– 11.1.2009	32
Joensuun vierailu ja SciFest-tapahtuma 15.–17.4.2009	32
Mutkat suoriksi ja kärjet teräviksi. Tiedejournalismin pelisäännöt? 21.4.2009	33
Tiedebussi Big Dipper	33
Neuvottelukunnan julkaisut	35
Muu vaikuttaminen	35
MEP–Scientist Pairing Scheme	35
Tiede yhteiskunnassa ja EU:n tutkimuksen puiteohjelma	35
EUROSIS-hanke	35
Tiede ja yhteiskunta -työryhmämuistion kartoituskysely	36
Yhteistyö eettisten neuvottelukuntien kanssa	36
Suomen tieteen ja teknologian tietopalvelu research.fi	36
Keskeiset seminaarit, vierailut ja matkat	36
Muuta	38

Neuvottelukunnan asema valtionhallinnossa ja tehtävät

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta on opetusministeriön asiantuntijaelin, joka seuraa tieteen, taiteen ja tekniikan eri alojen saavutuksia Suomessa ja ulkomailla sekä muun kansallisen ja kansainvälisen tiedon kehitystä. Neuvottelukunta jakaa vuosittain kohdeapurahoja ja tekee esityksen tiedonjulkistamisen valtionpalkinnon saajista sekä laatii tietokirjallisuuden osalta laatukirjallisuuden ostotukilistat. Lisäksi se antaa ministeriölle lausuntoja toimialaansa liittyvistä kysymyksistä ja tekee esityksiä ja aloitteita eri tavoista edistää tiedon levittämistä.

Neuvottelukunta on asetettu opetusministeriön päätöksellä 13.1.1972.

Päätöksessä neuvottelukunnan tehtäväksi asetettiin erityisesti:

- tehdä opetusministeriölle esityksiä ja aloitteita eri tavoista edistää tiedon levittämistä maassamme,
- antaa lausuntoja toimialaansa liittyvistä kysymyksistä,
- tehdä vuosittain opetusministeriölle ehdotus valtion tiedonjulkistamispalkintojen jakamiseksi,
- laatia vuosittain opetusministeriölle ehdotus valtion tulo- ja menoarvioon tiedonjulkistamista varten otettavista määrärahoista,
- suorittaa opetusministeriön sille antamat muut tehtävät.

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan roolia on vahvistettu ja samalla sen tehtäväkenttä on monipuolistunut. Tiede ja yhteiskunta -työryhmän muistio (opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004: 28) ja sen jatkotyönä laadittu opetusministeriön toimenpideohjelma (29.11.2007) määrittävät tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan aseman tiedonjulkistamisen kenttää koordinoivana ja tiedonjulkistamista edistävänä tiedehallinnon toimijana.

Neuvottelukunnan tehtäväksi on osoitettu tulosneuvotte- luissa ja erillisissä päätöksissä:

- myöntää tiedonjulkistamisen kohdeapurahoja (rinnastuu OPM:n päätöksen 13.1.1972 tehtävään 4),
- laatia kirjastojen ostotukiesitys laadukkaan vähälevikkisen tietokirjallisuuden osalta,
- herättää keskustelua alan kysymyksistä,
- tehdä tutkimuksia ja selvityksiä tiedonjulkistamisen alueelta,
- koordinoida Suomen tieteen ja teknologian tietopalvelua Research.fi,
- osallistua Euroopan yhteisön tieteen ja teknologian puiteohjelman Tiede yhteiskunnassa -erityisohjelman toteuttamiseen, ja

- edistää tiedeviestinnän ja tietokirjoittamisen koulutusta.

Asiantuntijaelimenä tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan vaikutus ulottuu ministeriön ja tieteen organisaatioiden tavoitteisiin ja toimintaan.

Henkilöstö ja hallinto

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan henkilöresurssit koostuvat päätoimisesta pääsihteeristä sekä tutkimuseettisen neuvottelukunnan kanssa jaetusta avustajasta. Toimikautena neuvottelukunnan pääsihteerinä toimi filosofian tohtori **Reetta Kettunen** ja avustajana tradenomi **Johanna Nieminen** (16.11.2007 asti) ja filosofian maisteri **Terhi Tarkiainen** (7.1.2008 alkaen).

Neuvottelukunnan toimisto sijaitsee Tieteellisten seurain valtuuskunnan yhteydessä.

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan hallinnoimat toimintaan tarkoitetut määrärahat jakautuvat neljään eri kokonaisuuteen. Neuvottelukunnan määrärahat opetusministeriössä koostuvat toimintamäärärahasta (29.01.01.1, VA29905/toiminto509) sekä määrärahasta käytettäväksi tiedonjulkistamisen kohdeapurahoihin ja tiedonjulkistamisen valtionpalkintoihin (29.60.53.07; va:293, Tieteen ja yhteiskunnan vuorovaikutuksen edistäminen). Pääsihteerin ja avustajan palkka ja toimiston kulut ovat osa opetusministeriön myöntämää Tieteellisten seurain valtuuskunnan toimintamäärärahaa.

Kirjastonjohtaja **Kari Vaijärvi** toimi neuvottelukunnan vakinaisena asiantuntijana.

Neuvottelukunnan jäsenet 1.6.2006–31.5.2009

Tiedonjulkistamisen neuvottelukuntaan kuuluu puheenjohtaja ja kymmenen jäsentä, jotka opetusministeriö nimittää kolmeksi vuodeksi kerrallaan kuultuaan Suomen Akatemiaa, taiteen keskustoimikuntaa sekä alan keskeisiä järjestöjä.

Puheenjohtaja

pääjohtaja **Jussi Nuorteva**, Kansallisarkisto

Varapuheenjohtaja

professori **Laura Kolbe**, Helsingin yliopisto

Jäsenet

professori emerita **Liisi Huhtala**, Oulun yliopisto
toimittaja **Johanna Korhonen**
johtaja **Kirsi Lindroos**, opetusministeriö
professori **Markku Löytönen**, Helsingin yliopisto
viestintäpäälikkö **Anu Mustonen**, Jyväskylän yliopisto
akatemiaprofessori **Risto Nieminen**, Teknillinen korkeakoulu
toimittaja **Martti Paananen**
professori **Yrjö Juhani Renvall**, Tampereen yliopisto
professori **Marja-Liisa Riekkola**, Helsingin yliopisto

Pääsihteeri

FT **Reetta Kettunen**

Arvostaja

Johanna Nieminen (16.11.2007 asti)
FM **Terhi Tarkiainen** (7.1.2008 alkaen)

Kokoukset

Toimikautena neuvottelukunnan kokouksia oli vuonna 2006 jälkimmäisellä vuosipuoliskolla neljä, vuosina 2007 ja 2008 kahdeksan ja vuoden 2009 ensimmäisellä vuosipuoliskolla kuusi. Kokousmuotoja ovat neuvottelukunnan kokoontumiset ja sähköpostitse käytävät verkkokokoukset sekä pienimuotoisemmat työryhmiä ja ad hoc -kokoukset, jotka kokoontuvat tarvittaessa.

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan uudistaminen 2006–2009

Jussi Nuorteva

Euroopan unionin komission joulukuussa 2001 hyväksymä *Science in Society Action Plan*¹ linjasi tutkimuksen 6. puiteohjelman tiedettä ja yhteiskuntaa käsittelevän erityisohjelman tavoitteet ja rahoitusmuodot vuosiksi 2002–2006. Valmistelutyön taustalla oli 1990-luvun lopulla julkisuudessa käyty laaja kansainvälinen keskustelu geeniteknologioiden käytöstä sekä järkytys BSE:n eli niin sanotun hullun lehmän taudin monissa maissa aiheuttamista nautojen massiivisista teurastuksista. Britannian parlamentin ylähuoneen Tiede- ja teknologiakomitea julkaisi helmikuussa 2000 julkaisemassaan raportissa, että "yhteiskunnan luottamus tieteeseen on kriisissä".²

Euroopan unionin toimenpidesuunnitelman valmisteli erityisohjelman johtajaksi nimitetyn saksalaisen **Rainer Geroldin** kutsuma asiantuntijaryhmä. Olin tutustunut Geroldiin toimiessani Suomen komiteajäsenenä hänen johtamassaan 5. puiteohjelman INCO-komiteassa. Hän tunsikin taustani tiedeviestinnän kentällä ja pyysi minut asiantuntijaryhmäänsä. Puiteohjelmaa varten valmistettu toimenpidesuunnitelma linjasi tiede ja yhteiskunta -toiminnan tavoitteet paitsi eurooppalaisella tasolla myös kansallisesti. Suomessa yhdeksi uuden ajattelun edistäjäksi haluttiin valjastaa opetusministeriön asettama tiedonjulkistamisen neuvottelukunta, jonka puheenjohtajaksi minut oli nimitetty kesäkuun 2000 alussa. Neuvottelukunnan sihteerinä toimi kirjastonjohtaja **Kari Vajärvi**, joka oli vastannut neuvottelukunnan toiminnasta sen perustamisesta 1972 lähtien. Merkittävän lisävoimavaran neuvottelukunta sai Suomen Akatemian viestinnästä vastanneesta Annikki Väisäsestä, joka oli projektipäälikkönä osoitettu neuvottelukunnan palvelukseen.

Uudistustyö lähti käyntiin 2000-luvun alussa, mutta kovin nopeasti se ei toteutunut. Ratkaisevaksi muodostui kansallisen Tiede ja yhteiskunta -työryhmän asettaminen 9.6.2009. Sen puheenjohtajana toimi opetusministeriön ylijohtaja **Arvo Jäppinen** ja sihteereinä tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan projektipäälikkö Annikki Väisänen sekä Suomen Akatemian tiedottaja **Jenni Järvelä**. Myös Järvelä toimi sittemmin neuvottelukunnan päätoimisena tiedottajana. Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnalla oli siis työryhmässä vahva edustus.

Tiede ja yhteiskunta -työryhmä jätti muistionsa ministeri **Antti Kalliomäelle** 31.5.2004.³ Yksi työryhmän keskeisistä ehdotuksista oli vahvistaa tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan asemaa tiedonjulkistamisen kentällä lisäämällä sen henkilöresursseja ja sille osoitettuja määrärahoja.

1 http://ec.europa.eu/research/science-society/pdf/ss_ap_en.pdf

2 <http://www.publications.parliament.uk/pa/ld199900/ldselect/ldsctech/38/3801.htm>

3 http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2004/liitteet/opm_213_tr28.pdf?lang=f

Jo tammikuussa 2004 olin laatinut opetusministeriölle muistion, jossa esitin päätoimisen pääsihteerin toimen perustamista neuvottelukunnalle. Esitin tuolloin myös neuvottelukunnan sijoittamista hallinnollisesti Tieteellisten seurain valtuuskunnan tai jonkin muun tiedeorganisaation yhteyteen sekä sopivien toimitilojen osoittamista sen käyttöön. Opetusministeriön työryhmämuistion valmistuttua esitetyt tavoitteet ryhdyttiin toteuttamaan. Määrärahat uudistuksiin saatiin jo vuodelle 2005.

Ensimmäinen askel uudistuksessa oli päätös neuvottelukunnan toiminnan osoittamisesta Tieteellisten seurain valtuuskunnan vastuulle. Ratkaisua puolsi se, että opetusministeriön asettama tutkimuseettinen neuvottelukunta toimi jo TSV:n yhteydessä. Neuvottelukuntien välisellä yhteistyöllä pyrittiin saamaan synergiaa sekä hallinnollisissa että sisällöllisissä kysymyksissä. Huhtikuussa 2005 neuvottelukunta siirtyi Ritarihuoneelle. Samoihin aikoihin sinne sijoittui myös muita opetusministeriön tukemia toimintoja, kuten Suomen Tiedeseura, Suomen Lähi-idän instituutin säätiö sekä Suomen kulttuuri- ja tiedeinstituutit ry. Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta pääsi näin osalliseksi TSV:n johdolla toimivasta "tiedeklusterista". Etenkin Tieteen päivät -tapahtuma ja tiedotuspäällikkö **Jan Rydmanin** päätoimittajuudella merkittäväksi keskustelukanavaksi noussut Tieteessä tapahtuu -lehti olivat neuvottelukunnalle tärkeitä yhteistyökumppaneita.

Pääsihteerin tehtävää ei vielä 2005 saatu perustetuksi, mutta neuvottelukunta vahvistui silti merkittävästi, kun se sai helmikuusta 2005 alkaen palvelukseensa määräaikaisen tiedottajan. Määräaikaisuus ei kuitenkaan osoittautunut toimivaksi malliksi. Vuoden kuluessa neuvottelukunnalla ehti olla jo kolme tiedottajaa: **Miia Lampinen**, **Rikka Homanen** ja **Jenni Järvelä**. Myönteistä tilanteesta oli se, että tiedonjulkistamisen neuvottelukunta osoitti olevansa hyvämaineinen työnantaja median kentällä – tiedottajat valittiin nopeasti paremmin palkattuihin ja pysyvämpiin tehtäviin.

Kesäkuussa 2006 käynnistyvän uuden neuvottelukuntakauden tavoitteeksi asetettiin 2000-luvun alussa käynnistyneen uudistamisen loppuun saattaminen. Opetusministeriö ilmoittikin kirjeessään 29.11.2005, että neuvottelukunta tulee saamaan pysyvän pääsihteerin toimen. Lisäksi se sai yhteisen toimistosihteerin toimen yhdessä tutkimuseettisen neuvottelukunnan kanssa. Samalla tiedonjulkistamispalkintojen summaa nostettiin siten, että kunkin palkinnon määrä nousi 10 000 euroon – edellyttäen, että neuvottelukunta pitäytyi kahdeksassa palkinnossa, mikä määrä oli vakiintunut edellisillä kausilla. Puolivuotisten apurahojen määrää lisättiin, samoin osoitettiin lisärahoitusta lasten ja nuorten tietokirjallisuuden tukemiseen.

Keväällä 2006 käynnistettiin pääsihteerin haku. Jo aikaisemmin oli neuvottelukuntien yhteisen toimistosihteerin tehtävään valittu tradenomi **Johanna Nieminen**. Kiinnostus pääsihteerin tehtävää kohtaan osoittautui suureksi. Hakijoita oli kaikkiaan 35, joista peräti 17 tohtoreita. Neuvottelukunnan kannalta onnellista oli, että TSV:n hallituksen pääsihteerin toimeen ottama filosofian tohtori **Reetta Kettunen** saattoi aloittaa työnsä jo toukokuussa 2006. Näin hän pystyi osallistumaan uuden neuvottelukunnan toiminnan käynnistämiseen.

Kaudelle 1.6.2006–31.5.2009 nimitetty neuvottelukunta saattoi aloittaa toimintansa aivan erilaisissa oloissa kuin aikaisemmat neuvottelukunnat. Ne tavoitteet, joihin oli lähdetty pyrkimään 2000-luvun alussa, oli toteutettu. Neuvottelukunnalle osoitettiin myös uusia tehtäviä. Niistä merkittävin oli opetusministeriön aikaisemmin koordinoiman Suomen tieteen ja teknologian tietopalvelun research.fi koordinoitavastuun osoittaminen neuvottelukunnan pääsihteerille.

Neuvottelukunnan toiminta on kuluneella neuvottelukuntakaudella löytänyt vakiintuneet muodot. Erityisen merkittävää on ollut kansainvälisen toiminnan merkittävä vahvistuminen. Pääsihteerin Kettunen on toiminut EU:n 7. puiteohjelman *Science in Society* -erityisohjelman toisena kansallisena kontaktihenkilönä. Hänet valittiin myös Britannian Royal Societyn aloitteesta käynnistettyyn kiinnostavaan ohjelmaan, jossa tiede ja yhteiskunta -asioiden ja tutkimuksen asiantuntijat ovat toimineet Euroopan parlamentin jäsenten opastajina tutkimuskysymyksiin. Alankomaalainen MEP **Lily Jacobs** tutustui vuonna 2008 laajasti Suomen tiedejärjestelmään sekä tutkimuksen asemaan yhteiskuntastrategioissa ja poliittisessa päätöksentekojärjestelmässä. Vahvasti sekä kansallisella että kansainvälisellä agendalla ovat olleet myös tutkimustiedon avointa saatavuutta ja open access -julkaisemista koskevat kysymykset. Ei ole vaikea ennustaa, että kansainväliset kysymykset tulevat seuraavien neuvottelukuntakausien aikana nousemaan entistäkin tärkeämpään asemaan. Tätä tukee myös yliopistojen kolmannen tehtävän ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden korostaminen kotimaisessa tiede ja yhteiskunta -politiikassa.

Neuvottelukunnan keskeiset painopisteet toimikaudella

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta käy toimikautensa alussa lähetekeskustelun, jossa määritellään toiminnan suuntaviivat ja ne asiat, joita neuvottelukunta erityisesti haluaa edistää toimikaudella. Painopistealueet ohjaavat neuvottelukunnan toimintapolitiikka, sitä miten eri toimintoja suunnitellaan ja toteutetaan. Toimikauden kuluessa painopistealueita tarkistetaan ja ne suunnataan taroituksenmukaisiksi.

Toimikauden aluksi neuvottelukunta määritteli kaksi keskeistä toimintalinjaa. Nämä olivat muuttuva tiedonvälityksen kenttä ja verkkotiedon luotettavuus sekä tiedonjulkistamisen tasavertaisuus.

Tiedonvälityksen kenttä muuttuu

Tiedonvälityksen kenttä muuttuu nopeasti. Sähköinen, nopeatempoinen ja kaikille toimijoille avoin verkkomedia muuttaa tiedonvälityksen luonnetta. Tieto on käytettävissä ja löydettävissä helpommin kuin koskaan. Erilaiset avoimet tiedon tuottamisen ja julkaisemisen tekniikat mahdollistavat kansalaisjournalismin ammattijournalismin rinnalla. Tämä luo yhtenä tekijänä tiedonvälitykseen avoimuutta ja tasavertaisuutta. Kääntöpuolena on verkkotiedon sirpaleisuus ja laadun kirjo epäluotettavasta luotettavaan tietoon. Nopeutunut tiedonvälitys haastaa journalistien ammattitaidon ja -etiikan: toimitukselliset päätökset tehdään on-line.

Tutkimustiedon avoin saatavuus

Tietoverkkojen kehitys muuttaa myös tieteellistä julkaisemista ja tieteen tekemisen mekaniikkaa. Tutkimustieto saadaan nopeasti käyttäjien tietoon ja hyödynnettäväksi. Tutkimustulosten avointa käyttöä edistävä open access -liike tukee sekä tutkimusjulkaisujen että tutkimusaineistojen tehokkaampaa käyttöä. Tiedon avoin saatavuus ja hyödynnettävyys edellyttävät tutkimuseettisten periaatteiden ja oikeudellisen toimintaympäristön kunnioittamista. Lisäksi on sisäistettävä tutkimuksen elinkaariajattelu ja kokonaisvaltainen tiedonhallinta. Tietoverkkojen kehittyminen mahdollistaa uuden tavan tehdä tutkimusta virtuaaliympäristöissä. Tutkimusorganisaatiot ja tutkimuksen rahoittajat asettavat omia suosituksiaan ja ehtojaan tutkimustulosten avoimesta saatavuudesta. Open access -periaatteen edistäminen on yksi tiedepolitiikan tärkeä osa-alue.

Tasavertainen tiedonvälitys

Oikeus tietoon on ihmisen perusoikeus. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuuden periaate edellyttävät tasavertaista tiedon-

välitystä kaikille väestöryhmille. Tasavertainen tiedonvälitys tarkoittaa oikeutta hankkia ja vastaanottaa tietoa ja oikeutta tuottaa tietoa. Osallisuus tiedonvälityksessä aktiivoi ja tarjoaa mahdollisuuden osallistua päätöksentekoon sekä yksilön että yhteiskunnan tasolla. Osallistuva ja aktiivinen kansalainen osaa yleensä hankkia ja käyttää tarvitsemaansa tietoa. Ulkopuolisuus tiedonvälityksessä passivoi, mikä puolestaan voi johtaa syrjäytymiseen kehittyvässä ja muuttuvassa yhteiskunnassa.

Tasavertaisen tiedonvälityksen edellytys on oikeiden viestintätarpeiden, -tapojen ja -kanavien löytäminen. Mikäli tieto ei tavoita kohderyhmäänsä, se ei välity. Siksi erityisryhmien, kuten maahanmuuttajien, lähtökohdat ja tavat tulee ottaa huomioon tiedonvälityksessä. Oikeus tuottaa tietoa edellyttää tasavertaista osallisuutta tiedon tuottamisen ja levittämisen prosesseihin, niin medioissa kuin osallisuutta erilaisissa asiantuntijatehtävissä.

Neuvottelukunnan keskeiset tehtävät toimikaudella

Tiedonjulkistamisen valtionpalkinnot

Tiedonjulkistamisen valtionpalkinnot ovat neuvottelukunnan julkisuudessa näkyvin toimintamuoto. Valtiovallan osoittamalla tunnustuksella on erityinen merkitys ja asema suomalaisten tiedonvälityksen palkintojen joukossa. Palkintoa arvostetaan myös siksi, että palkintoesityksen tekijä on riippumaton, eri alojen tunnustetuista asiantuntijoista koostuva neuvottelukunta.

Tiedonjulkistamisen valtionpalkinto on tasokkaiden tietokirjojen, radio- ja TV-ohjelmien sekä sanoma- ja aikakauslehtien palkitsija. Palkintojen piiriin kuuluvat edellisen kalenterivuoden aikana julkistetut tietotuotteet. Palkinto voidaan myöntää kirjoittajalle, esittäjälle, toimittajalle, tuottajalle tai kääntäjälle taikka työryhmälle. Tiedonjulkistamisen kentällä erityisen ansioituneelle henkilölle voidaan palkinto myöntää elämäntyöpalkintona. Palkinnot myöntää opetusministeriö tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan esityksestä. Palkintoja jaettiin vuosina 2007, 2008 ja 2009 kahdeksan palkintoa kunakin vuonna. Kukin palkinto oli suuruudeltaan 10 000 euroa.

Esityksiä palkinnon saajiksi pyydetään kustantajilta, alan järjestöiltä ja muilta tahoilta. Saatujen esitysten määrä on viime vuosina kasvanut: esityksiä on saapunut vuosittain noin 300 - 400. Näiden lisäksi sekä neuvottelukunnan jäsenet että pääsihteeri voivat tuoda omat esityksensä palkintokäsittelyyn.

Tiedonjulkistamisen valtionpalkinnot

Jussi Nuorteva

Valtiollisella palkitsemisella on pitkät perinteet Suomessa. Kirjallisuuden valtionpalkinnot perustettiin Senaatin päätöksellä jo vuonna 1865. Tarkoitus oli tuolloin jakaa kolme kirjallisuuspalkintoa, joista yksi tieteellisestä kirjoittamisesta, toinen kaunokirjallisuuden alalta ja kolmas kansantajuisista julkaisuista. Tiedon popularisoinnista palkitsemisella on siis pitkät juuret. Se osoittaa, että kansantajuisuutta pidettiin tärkeänä jo 1800-luvulla, jolloin suomalaista kansakuntaa rakennettiin. Valitettavasti palkinto jäi kuitenkin jakamatta, kun palkittavasta kohteesta ei päästy yksimielisyyteen. Tiedonjulkistamisesta palkitseminen siirtyi sen vuoksi sadalla vuodella eteenpäin.

Toisen maailmansodan aiheuttaman talouslaman hellittäessä valtio ryhtyi 1960-luvun alussa aikaisempaa huomattavasti voimakkaammin tukemaan tiedettä ja taidetta. Vuonna 1960 perustettiin kuvataiteen valtionpalkinto, ja seuraavana vuonna kamerataidepalkinto. Laajennuksista huolimatta valtionpalkinnot eivät edelleenkään kattaneet kulttuurin koko kenttää, mikä herätti monilla aloilla kritiikkiä. Syynä epätasaisuuteen oli se, että palkitsemiskäytännöt olivat muotoutuneet lähes sadan vuoden aikana eikä laajennuksia tehtäessä ollut riittävässä määrin mietitty kokonaisuutta. Valtion tiede- ja taidehallinto uudistettiin perusteellisesti 1960-luvulla. Silloin myös tiedonjulkistamistoiminta sai valtionpalkintonsa.

Tietokirjailijain liitto esitti vuonna 1967 opetusministeriölle tiedonjulkistamisen valtionpalkinnon perustamista. Ministeriö suhtautui ehdotukseen myönteisesti ja yllättävän pian, jo keväällä 1968, voitiin jakaa ensimmäiset tiedonjulkistamisen valtionpalkinnot. Niistä päätti aluksi ministeriön asettama palkintolautakunta. Vuonna 1972 opetusministeriö päätti asettaa kolmivuotiskaudeksi nimitettävän tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan. Yhdeksi tehtäväksi uusi neuvottelukunta sai valtionpalkintoesityksen tekemisen ministerille.

Toisin kuin useimpia taiteiden valtionpalkintoja, on tiedonjulkistamispalkintoja jaettu vuosittain useita. Jo ensimmäisenä vuonna jaettiin neljä palkintoa. Sen jälkeen palkintojen määrä on vaihdellut siten, että 1970- ja 1980-luvuilla saatettiin vuosittain jakaa jopa 10-13 palkintoa. Nykyisin on vakiintuneesti jaettu vuosittain kahdeksan palkintoa. Yksi niistä on annettu elämäntyöstä, muut edellisen vuoden ansioista tiedonjulkistamisen alueella. Kukin palkinnoista on viime vuosina ollut suuruudeltaan 10 000 euroa. Mikäli palkinnonsaajia on ollut enemmän kuin yksi, on palkinto jaettu kaikkien palkinnonsaajien kesken.

Tieteen ja taiteiden alalla jaettavien palkintojen määrä on lisääntynyt voimakkaasti 1960-luvulta lähtien. Sen vuoksi vuosina 2006–2009 istunut tiedonjulkistamisen neuvottelukunta otti arvioitavaksi tiedonjulkistamisen valtionpalkintojen tarpeellisuuden. Saadun palautteen perusteella tiedonjulkistamisen valtionpalkinnon jakamista päätettiin jatkaa. Palkinto oli runsaan neljän vuosikymmenen aikana onnistunut vakiinnuttamaan paikkansa suomalaisen palkitsemisen kentässä. Sen arvostus oli suuri.

Suurimmaksi syyksi tiedonjulkistamisen valtionpalkintojen korkeaan arvostukseen nähtiin esitysten tarkka arviointikäytäntö. Esityksen valmistelee riippumattomista asiantuntijoista koostuva neuvottelukunta, joka vuosittain käy läpi yli 300 palkintoesitystä. Esityksiä voi tehdä periaatteessa kuka tahansa – demokratia toteutuu siis myös tässä mielessä. Kunkin esityksen arvioi ensin kaksi tai kolme neuvottelukunnan jäsentä. Loppuvaiheessa mukana oleviin noin pariinkymmeneen esitykseen tutustuvat kaikki neuvottelukunnan jäsenet. Kun ratkaisut on tehty, tiedävät palkittavat, että heidät on tiheällä seulalla valittu parhaiden joukosta. He ovat korkeatasoisella ammatillisella osaamisellaan ansainneet palkintonsa.

Tiedonjulkistamisen kenttä on etenkin 2000-luvulla kansainvälistynyt voimakkaasti. Myös tiedonjulkistamisen välineet ovat muuttuneet. Suurimman muutoksen on saanut aikaan nopeasti kehittyvä verkko- ja digitaalinen tiedonvälitys. Tämä on heijastunut myös palkintopäätöksissä. Entistä enemmän tulisi kuitenkin kiinnittää huomiota tiedon tuottamiseen Suomen virallisten kielten lisäksi myös suurilla kansainvälisillä kielillä. Suomalaisen tietokirjailijoiden ja tiedon popularisoiden osaaminen on kansainvälisestikin korkeatasoista. Pienellä vaivalla monista valtionpalkinnolla palkituista tietotuotteista voitaisiin muokata tuotteita, joita voitaisiin viedä kansainvälisille markkinoille. Se loisi myös hyvää Suomi-kuvaa kertomalla kyvystämme seurata tieteen kärkeä ja popularisoida sen tutkimustuloksia. Se edellyttää kuitenkin tietotuotteiden kansainvälisen markkinoinnin kehittämistä. Toistaiseksi tietokirjallisuuden käännostuki on ollut varsin vaatimatonta luokkaa. Ei ole vaikeaa ennustaa, että tuen lisääminen maksaisi nopeasti itsensä takaisin. Sen osoittaa kaunokirjallisuuden kääntämiseen luotu hyvin toimiva tukijärjestelmä.

Valtionpalkinnot vuonna 2007

Opetusministeri **Antti Kalliomäki** jakoi valtion tiedonjulkistamisen palkinnot 12.4.2007 valtioneuvoston juhlahuoneistossa Smolnassa.¹

Professori **Peter von Bagh** tiedonjulkistamisessa tehdystä monipuolisesta elämäntyöstä

Professori Peter von Bagh (s. 1943) on elokuvahistorian professori, ohjaaja, toimittaja, populaarikulttuuriin laajasti perehtynyt dokumentaristi ja kulttuuripersoonaa. Hänen töistään

tunnetaan neljänkymmenen vuoden ajan ilmestyneiden elokuvakirjojen ohella myös arkistomateriaaleista kootut kollaasielokuvat ja dokumentit. Niissä von Bagh on kuvannut lukuisten ilmiöiden ja viihteen tekijöiden kautta, fiktiota ja dokumentteja yhdistelemällä sodanjälkeistä kansallista kokemusta.

von Baghin käsissä myös populaarikulttuuri ilmentää historiaa ja ajan ilmiöitä. Hänen dokumenttinsa materiaalia ovat usein arvottomina pidetyt kuvat, iskelmät, välähdykset vanhoista näytelmäelokuvista ja uutiskatsauksista, joita editoimalla von Bagh kokoaa kuvaa suomalaisen arjen kulttuurista.

von Bagh on tuottelias tiedonjulkistaja. Hänen tuotantonsa käsittää kymmeniä kirjoja ja kymmeniä televisioelokuvia sekä unohtumattomat radio-ohjelmat, jotka uskaltuivat esittelemään elävää kuvaa äänen voimalla. Hän on tuonut kaikille tutuksi muun muassa käsitteet iskelmistä kansakunnan yhteisenä muistina ja elokuvista elämää suurempina kokemuksina.

Ohjelmien ja tuhansien kirjoitettujen sivujen takana on lopulta kuitenkin elokuvafriikki, joka tutkiessaan ei teoretisoi, vaan tuottaa uutta materiaalia uudelle tutkimukselle ja uusille tutkijapolville. Uppoutuminen suomalaisiin aiheisiin ei ole estänyt von Baghia liikkumasta universaalisti elokuvan ja sen kirkkaimpien tähtien maailmassa.

Peter von Bagh on työskennellyt Suomen elokuva-arkiston toiminnanjohtajana, hän on edelleen *Filmibullu*-lehden päätoimittaja ja Sodankylän elokuvafestivaalien taiteellinen johtaja. Vuoden 2004 Cannesin elokuvajuhlilla hän kuului kilpailusarjan tuomaristoon.

Peter von Bagh ja elokuva on käsitepari, joka on iskostunut suomalaiseen kulttuuriperimään.

Professori emeritus **Matti Klinge** tiedonjulkistamisessa tehdystä monipuolisesta elämäntyöstä

Emeritusprofessori Matti Klinge (s. 1936) on tehnyt pitkän ja

poikkeuksellisen ansiokkaan uran akateemisena tutkijana, yliopistollisena opettajana, kulttuurivaikuttajana, sanomalehtikirjoittajana, esitelmäsihteerinä ja kirjailijana. Ennen eläkkeelle siirtymistään vuonna 2001 hän ehti vaikuttaa yhteiskunnallisessa toiminnassa yli viiden vuosikymmenen ajan. Tämän jälkeenkin hän on kirjoittanut ja luennoinut niin kotimaassa kuin muualla Euroopassa sekä julkaissut useita kirjoja.

Jo väitöskirja *Kansalaismielen synty* (1967) nosti esiin teemoja ja aiheita, joiden syventämiseen Klingen myöhemmät tutkimukset, opetus ja julkinen esiintyminen perustuvat. Niitä ovat muuan muassa yliopiston poliittinen merkitys ja asema suomalaisen yhteiskunnan keskiössä, sivistyksen keskeisyys ja sivistyneistön rooli kansalaisyhteiskunnan muodostumisessa, Helsingin asema ja merkitys Suomessa. Muissa teoksissaan Klinge on tuonut julkiseen keskusteluun tulkintoja eurooppalaisesta kulttuurista, pohjoismaisuudesta, suomalaisuuden poliittisesta ja sosiaalisesta muotoutumisesta, kansallisten symbolien ja tunnusten, maisemaihanteen, esteettisten arvojen, suurmieskultin muodostumisesta, suomalaisen ja eurooppalaisen historian käännekohtista. Hänen kirjansa ovat poikkeuksetta herättäneet paljon keskustelua myös Ruotsissa ja muissa pohjoismaissa. Itämeren alueen historia, vuorovaikutus ja Venäjän kehitys ovat olleet Klingen kiinnostuksen tärkeä kohde. Hän on mielipidevaikuttaja, joka ei kaihdakaan keskustelunavauksia.

Kielitaitoinen Klinge teki elämäntyönsä Helsingin yliopiston historian professorina (ruots). Hän toteutti opettajana sitä viestiä, josta hän itse luennoi: akateemista oppia nauttineen henkilön tulee vaikuttaa kansalaisena, tiedonvälittäjänä ja -tulkitsijana oman yhteisönsä yhteiskunnalliseen keskusteluun. Hän on auliisti jakanut tietojään ja osaamistaan sekä kollegoille että oman ammattipiirin ulkopuoliselle kuulijakunnalle niin Suomessa kuin muualla Euroopassa. Klinge on nykyajan kansanvalistaja, joka on kotonaan myös televisiossa ja radiossa.

Monia Klingen teoksia on käännetty useille kielille. Hänen teoksiaan, seitsemälletoista kielelle käännetty *Katsaus Suomen historiaan*, sekä kirjoja *Suomi Euroopassa* ja *Helsinki – Itämeren tytär* on käytetty vuosien ajan, päivitettyinä, sekä kotimaassa että ulkomailla Suomen kuvan hahmot-

¹ Opetusministeriön tiedote 12.4.2007: http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2007/04/Tiedonjulkistamisen_valtionpalkinto.html?lang=fi&extra_locale=fi

tamiseen. Viime vuosina Klinge on ollut *Suomen kansallisbiografia* -suurhankkeen toimituskunnan päätoimittajana. Viimeisin teos, *Iisalmen ruhtinaskunta* (2006), tuo tuoreita avauksia modernisaatioprosessiin. Klingen teokset ovat saaneet tunnustuksia ja palkintoja Suomessa ja ulkomaila.

Opetus- ja tutkimustyönsä ohella Klinge on toiminut monissa yhteiskunnallisissa luottamustoimissa. Klinge tunnetaan näkyvänä kulttuurikeskustelijana. Hänen journalistinen osaamisensa on perua aktiivisesta kirjoittelusta ylioppilaiden kulttuurijulkaisuihin. Hän kirjoittaa edelleen ahkerasti sanomalehtiin. Eläkkeelle jäätyään hän on julkaissut päiväkirjasarjaa, joka on saavuttanut suuren suosion. Vuosina 1982 ja 1988 Klinge toimi Tasavallan presidentin valitsijamiehenä. Hän toimii myös Suomen Tiedeseuran puheenjohtajana.

Toimittaja **Torsten Ekman** teoksesta *Suomen Kaarti 1812 – 1905* (Schildts; ruots. Finska gardet 1812 - 1905)

Suomen Kaartin vaiheet ovat eläneet yli sadan vuoden ajan joukko-osaston lakkauttamisen jälkeen sekä suomalaisessa kansanperinteessä että historiankirjoituksessa. Valtiotieteiden maisteri Torsten Ekman on kuitenkin onnistunut löytämään Venäjän keisaria palvelle suomalaisen eliittijoukko-osaston vaiheisiin uuden näkökulman ja kirjoitusotteen. Hän tarkastelee Kaartin vaiheita osittain sukulaisensa väepeli Viktor Ekmanin kautta. Torsten Ekman nivoo kokeneen journalistin varmallalla otteella yksilöllisen näkökulman Venäjän imperiumin ja Suomen autonomisen suuriruhtinaanmaan viimeisten yhteisten vuosikymmenten dramaattiseen tapahtumahistoriaan.

Ekmanin sekä ruotsiksi että suomeksi julkaistu teos tarjoaa hienon, pelkkää sotilashistoriaa paljon laajemmän ajankuvan Venäjän keisarikuntaan kuuluneesta Suomesta. Armeijalla oli Venäjän laajassa imperiumissa erityinen asema. Sen tehtävänä oli sitoa väestöltään ja kulttuureiltaan hyvin erilaiset alueet yhtenäiseksi kokonaisuudeksi ja turvata yhteiskunnan ja hallinnon toimivuus.

Suomen Kaartin – tai oikeammin Keisarillisen henkikaartin Suomen 3. tarkk'ampujapataljoonan – vaiheet kertovat myös siitä, millä tavoin Suomea ryhdyttiin sitomaan läheisemmin Venäjän imperiumiin ja siitä vahvasta asemasta, jonka joukko-osasto tässä tehtävässä sai. Osallistuminen Puolan kapinan kukistamiseen 1831 teki Kaartista Venäjälläkin luottojoukko-osaston, mikä luottamus murtui vasta 1900-luvun venäläistämispolitiikan vuosina

ja johti Kaartin lakkauttamiseen. Sitä ennen suomalaisten soturien tie oli vienyt Krimin sodan tapahtumiin ja 1878 Bulgarian vapaustaistelussa Konstantinopolin porteille. Ekmanin teosta lukiessa huomaa hämmästyttävän samankaltaisuuden maailmanpolitiikan polttopisteisiin 1800-luvulla lähetettyjen kaartilaisten ja heidän tämän päivän kriisipesäkkeissä kansainvälisissä tehtävissä palvelevien maanmiestensä välillä.

Tutkija **Riina Jalonen**, akatemiaprofessori **Ilkka Hanski**, yliopistolehtori **Timo Kuuluvainen**, professori **Eero Nikinmaa**, professori **Paa-vo Pelkonen**, professori **Pasi Puttonen**, tutkija **Kaisa Raitio** ja professori **Olli Tahvonen** teoksesta *Uusi Metsäkirja* (Gau-deamus)

Toteamus Suomen kansa elää metsästä on juurtunut jokaisen maamme asukkaan mielenmaisemaan; metsä on tärkein luonnonvaramme. Metsien käyttö monipuolistuu ja kiinnostukseen kohteena ovat yhtäältä puuntuotanto mutta myös metsien hyötykäyttö esimerkiksi maisemanhoidossa, riista- ja porotaloudessa, matkailussa ja virkistyskäytössä sekä sijoituskohteena. Nykyiseen keskusteluun metsistä osallistuvat perinteisten metsätieteilijöiden lisäksi niin biologit ja ympäristötieteilijät kuin kulttuurin- ja taloustutkijat.

Uusi metsäkirja on ensisijaisesti seitsemän Tutkijoiden metsäpalaveri -seminaarin hedelmä. Metsäpalaverit puolestaan oli Suomen Kulttuurirahaston Argumenta-hanke; hankkeiden tarkoituksena on herättää pitkäjänteistä tiedeellistä ja yhteiskunnallista keskustelua avoimista kysymyksistä tutkimuksen ja päätöksenteon tueksi.

Tutkijat ovat erinomaisesti oivaltaneet, että uudet ajatukset edellyttävät eri tieteenalojen yhdistämistä ja rinnakkaisaloihin liittyvän tutkimuksen tuntemusta. Kirja on poikkeuksellisen monipuolinen ja syvälinen keskustelunavaus ja pohjustus laajemmalle yhteiskunnalliselle keskustelulle ja pohdiskelulle Suomen metsistä ja niiden käytön tavoitteista. Teoksen teemoja ovat kestävä kehitys, metsien käytön historia, metsänkasvatuksen tavoitteet ja keinot, metsien monimuotoisuus, metsän monet merkitykset sekä alueellinen yhteistyö metsätaloudessa.

Uuden metsäkirjan kirjoittajat näkevät metsän puilta ja avaavat ennenkämättömiä polkuja lukijan kulkea.

Toimittaja **Kati Juurus**, kuvaaja **Marco Hyvärinen** ja leikkaaja **Minna Nuotio** Yleisradion TV1:n MOT-ohjelmasarjaan kuuluvista televisio-ohjelmista *Ensimmäisen valtakunnan vieraana* ja

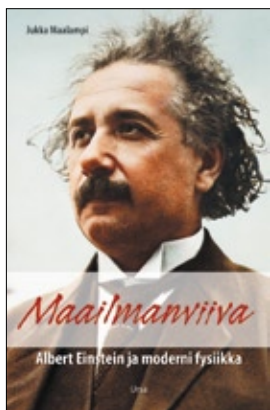
Tie Guantanamosta

Länsi-Kiinan Xingjiangin alueella asuvat islaminuskoiset, turkinsukuiset uiguurit ovat yksi vuoden 2001 jälkeisen terrorisminvastaisen sodan vähän tunnetuista kärsijöistä. Kiina leimasi kärkekkäästi uiguuriaktivistit Al Qaidan tukijoiksi ja ainakin yli 20 uiguureihin lukeutuvaa vankia päätyi Yhdysvaltain ylläpitämälle Guantanamon vankileirille. Toimittaja Kati Juurus, kuvaaja Marco Hyvärinen ja leikkaaja Minna Nuotio seuraavat kahdessa TV 1:n MOT-ohjelmasarjaan kuuluvassa ohjelmassaan viiden uiguurivangin vaiheita Guantanamossa ja heidän vapauttamisensa jälkeen Albaniassa. Ohjelmat kertovat niistä lähes absurdeista kohtaloista, joihin syyttömäksikin todettu ihminen voi joutua maailmanpolitiikan pyörteissä.

Ohjelmat ovat korkealaatuisia dokumentteja, joihin on onnistuttu saamaan kansainvälisesti kiinnostavia haastatteluja ja otoksia. Ne osoittavat syvällistä perehtyneisyyttä kohteena olevaan aiheeseen ja edustavat tutkivaa journalismia parhaimmillaan. Kohdehenkilöiden ja heidän omaistensa kohtaloita seurataan Kiinan, Afganistanin ja Pakistanin ohella myös Ruotsiin ja Suomeen. Yhdysvallat tarjosi viittatoista Guantanamossa vangittuna ollutta uiguurivankia pakolaisiksi Suomeen, kun heitä ei mahdollisen epäinhimillisen kohtelun vuoksi uskallettu palauttaa Kiinaankaan. Suomi torjui tarjouksen monien muiden maiden tavoin. Lopuksi vain Albania suostui ottamaan vapautetut uiguurit vastaan – mutta ulospääsyä sieltä ei ole tiedossa. Juuruksen, Hyvärisen ja Nuotion taidokas ohjelma osoittaa, että valtioiden tekemät päätökset ja toimenpiteet voivat yksilötasolla johtaa tilanteisiin, joissa ihminen voi ilman omaa vaikutustaan menettää jopa sellaiset perusoikeudet, jotka on monin kansainvälinen sopimuksin haluttu turvata.

Professori **Jukka Maalampi** teoksesta *Maailmanviiva – Albert Einstein ja moderni fysiikka* (Ursa)

Professori Jukka Maalammen teos *Maailmanviiva – Albert Einstein ja moderni fysiikka* kuvaa fysikaalisten tieteiden kehitystä 1800-luvun puolivälistä tähän päivään. Sähkön, magnetismin ja valon ominaisuuksien selvit-

tämisestä alkanut työ on johtanut aivan uuden, kosmologisen maailmankuvan muodostumiseen ja aineen rakenteiden salaisuuksien ratkeamiseen.

Fysiikan kehityksen ytimessä ovat suhteellisuusteoria ja kvanttimekaniikka. Maalammen kirja rakentuu Albert Einsteinin saavutusten ympärille mutta kertoo samalla fysiikan tutkimuksen monisäikeisestä etenemisestä. Fysikaaliset tieteet ovat mahdollistaneet teknologiaa hyödyntävän tietoyhteiskunnan.

Maalampi on onnistunut löytämään uuden ja raikkaan tavan käsitellä yhtä aikamme tiedeikonia. Maailmanviiva on elävästi kirjoitettu, tiivis esitys modernin fysiikan synnystä. Se on tieteenhistorian helmi, josta piirtyy hieno tausta nykyfysiikalle ja teknologialle.

Elävä arkisto

Vastaava toimittaja **Reijo Perälä**, tuottaja-toimittaja

Seija Aunila, tuottaja-toimittaja **Rita Landström**, toimittaja **Jukka Lindfors**, toimittaja **Paavo Rytsä**, arkistotoimittaja **Seija de Rybel**, toimittaja **Charlotta Hedman** ja julkaisujärjestelmän kehittäjä **Hannu Sola** Yleisradion Internetpalvelusta *Elävä arkisto*

Yleisradion *Elävä arkisto* on kansakunnan audiovisuaalinen muisti, joka tarjoaa tv-ohjelmia, arkistofilmejä, valokuvia ja radio-ohjelmia Internetissä avoimesti ja maksuttomasti. Suuret uutistapahtumat, nostalgiset ajankuvat, urheilun tähtihetket, ihmisten elämä eri vuosikymmeniltä ovat kansalaisten saatavilla ajasta ja paikasta riippumatta.

Syksyllä 2006 avatussa palvelussa on tällä hetkellä yli 200 tuntia tv-ohjelmia ja vanhoja filmejä sekä noin 600 tuntia radio-ohjelmia.

Mukana on myös ruotsinkielinen *Arkivet*-sivusto sekä Radion sinfoniaorkesterin sivut. Tarjolla on myös ympäri vuorokauden toimiva *Elävän arkiston* nettiradio, joka lähettää ohjelmia Pekka Tiilikaisen sota-ajan rintamaselostuksista tähän päivään. Elävän arkiston vanhimmat filmit ovat vuodelta 1906 eli peräti sadan vuoden takaa. Sisältöä täydennetään jatkuvasti.

Palvelun erityinen ansio ovat ohjelmia taustoittavat artikkelit, jotka kytkevät aineiston historiallisiin yhteyksiinsä ja valottavat ohjelmien taustoja asiantuntevasti. Palvelu hyödyntää uuden viestintäteknologian mahdollisuuksia monipuolisesti ja käyttäjiä aktivoiden. Interaktiivinen sivusto kutsuu käyttäjänsä täydentämään ja kommentoimaan artikkeleita sekä esittämään omia toiveitaan arkistoon sisällytettäväksi materiaaliksi.

Elävä arkisto on journalistisella ammattitaidolla tehty, sivistävä ja myös viihdyttävä aineistolähde kaikille kansalaisille. Se tarjoaa monenlaisia opetuskäytön ja havainnollistamisen mahdollisuuksia vaikkapa kasvatuksen ja viestinnän ammattilaisille.

Filosofian tohtori **Sirkka-Liisa Ranta** teoksesta *Hellettä, heinäpoutaa – heinänteon kulttuurihistoriaa* (SKS)

Heinänteon kulttuurihistoriaa on havainnollisesti kirjoitettua suomalaisen maatalouden ja elämänmuodon historiaa.

Kansatieteilijä Sirkka-Liisa Rannan teos yhdistää selkeän kerronnan ja yksityiskohtien rikkauten. Huolellisesti tehty pohjatyö välittelee tekstin tietopitoisuudessa, tarkoissa viittauksissa ja ajankuvaa värittävissä tekstilainauksissa. Yhdessä huolellisesti valitun kuvituksen ja napakoiden kuvatekstien kanssa teos piirtää lukijansa mieleen kuvan heinänteosta, sortumatta kuitenkaan liialliseen nostalgiaan. Heinänteko on vaativaa työtä, jota tehtiin mielihyvällä.

Heinänteon kulttuurihistoria elää nykypäivässä vahvana. Käytämme ilmaisuihimme heinänteosta tuttuja sanontoja, perinteinen kuva kesäisestä maaseutuidyllistä on täydellinen kun kuvassa on heinäseipäitä. Heinänteko on edelleen arvostettua, arvokkaat kotieläimet, kuten hevoset, vaativat laadukasta ruokaa – kesän parhaat poutaheinät.

Kansatieteellinen teos painottuu heinänteon työkaluihin ja -käytänteisiin, mutta siinä esitellään myös elokuvien heinäkasaromantiikkaa ja kuvataiteen ja kirjallisuuden haravatyttöjä ja latomeriä. Kuvitus tekee vankasta kokonaisuudesta miellyttävästi nostalgisen.

Valtionpalkinnot vuonna 2008

Kansliapäällikkö Harri Skog jakoi tiedonjulkistamisen valtionpalkinnot 14.4.2008 valtioneuvoston juhlahuoneisto Smolnassa.¹

Hallituksen puheenjohtaja **Juha Nurminen** Itämeren historiaan, kulttuuriin ja suojeluun kohdistuneesta monipuolisesta elämäntyöstä

KTM Juha Nurminen (s. 1946) on liiketoiminnan lisäksi tullut tunnetuksi tutkijana, valokuvaajana ja kerääjänä, merenkulkukulttuurin ja -historian vaalijana ja tunnetuksi tekijänä sekä Itämeren suojelun edistäjänä.

Nurminen on vuonna 1992 perustetun John Nurmisen Säätiön hallituksen puheenjohtaja. Säätiö on keskittynyt merenkulun, löytöretkeilyn ja kartografian historiaan ja sen tunnetuksi tekemiseen sekä ympäristökysymyksiin. Säätiö kustantaa julkaisuja, järjestää näyttelyitä ja lainaa aineistoaan näyttelyihin sekä tukee tieteellistä tutkimustoimintaa.

Juha Nurminen on ollut vahvasti esillä säätiön tavoitteiden puolestapuhujana ja aktiivisena toimijana. Nurminen on tuottelias kirjoittaja ja tiedonjulkistaja. Hänen johdolla on pidetty meri-, kartta- ja kulttuurihistoriallisia seminaareja, näyttelyitä sekä toimitettu lukuisia julkaisuja. Jokainen toimintamuoto on avannut meriteiden pitkää ja polveilevaa historiaa suurelle yleisölle.

Useille kielille käännettyjä teoksia ovat muun muassa *Mare Balticum* (1995), *Ultima Thule - pohjoiset löytöretket* (2001) ja *Meritie – navigoinnin historiaa* (2007). Julkaistut ja teokset ovat osoittaneet Itämeren merkityksen Suomen kulttuurin ja politiikan kannalta tärkeänä väylänä.

Viimeisin Nurmisen johdolla tehty suurnäyttely Pohjola piirtyy kartalle – myyteistä todellisuuteen syksyllä 2006 hahmotti eurooppalaisen kartografian historiaa 1500-luvulta tähän päivään. Näyttely osoitti, miten maantieteellinen kokonaisuus – Pohjola, Pohjoismaat, Skandinavia – otti paikkansa eurooppalaisessa tilassa.

John Nurmisen säätiö on viime vuosina toiminut puhtaamman Itämeren puolesta. Juha Nurminen on itse lisännyt tietoa Itämeren tilasta ja osallistunut toimintaan, jonka tavoitteena on rehevöitymisen ja sinileväkukintojen vähentäminen. Nurmisen johdolla säätiö on jo panostanut konkreettisiin, meren tilaa parantaviin hankkeisiin. Nurmisella on ollut keskeinen asema siinä, miten Itämeren historiasta ja suojelun tarpeellisuudesta on tiedotettu Suomessa ja alueen ympärysvaltioissa.

¹ Opetusministeriön tiedote 14.4.2008: http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2008/04/tiedonjulkistamisen_valtionpalkinnot.html

Juha Nurminen on tehnyt mittavan elämäntyön tiedon lisääjänä Itämeren ja sen ranta-alueiden historiasta, kulttuurista ja ympäristön tilasta.

Helsingin kaupungin **kansainvälisen kulttuurikeskus** Caisan johtaja **Jo-**

hanna Maula, vt. johtaja **Ahmed Akar**, kulttuurituottaja **Kitari Mayele**, kulttuurituottaja **Alina Ciesla**, kulttuurituottaja **Ogechukwu Eneh**, kulttuurituottaja **Lilian Neo**, kulttuurituottaja **Azra Dzaferovic-Lika**, ATK-suunnittelija **Edmon Dolaian**, verkkopalvelusuunnittelija **Katja Kaila**, vs. verkkopalvelusuunnittelija **Elna Huhta**, tiedottaja **Martta Louekari** sekä lavastus- ja sisustussuunnittelija **Faruk Lika** monipuolisen tiedon tuottamisesta maahanmuuttajille ja maahanmuuttajista

Helsingin kaupungin kansainvälinen kulttuurikeskus Caisa perustettiin vuonna 1996 maahanmuuttajien ja kaupunkilaisten kansainväliseksi kohtauspaikaksi. Runsaassa kymmenessä vuodessa Caisasta on kehittynyt pääkaupunkiseudun tärkein monikulttuurisuutta edistävä toimija.

Caisa järjestää vuosittain satoja tapahtumia, joihin osallistuvien määrä nousee yli 100 000:n. Näin välittyy merkittävä määrä tietoa suomalaisesta kulttuurista ja yhteiskunnasta maahanmuuttajille mutta samalla myös eri maahanmuuttajaryhmien kulttuurista suomalaisille muuta kulttuureita edustaville kävijöille.

Caisan yhteydessä toimii lukuisia yhdistyksiä ja yhteisöjä. Maahanmuuttajilla on keskeinen asema tiedontuottajina.

Erityisen merkittäväksi tiedon kanavaksi on muodostunut Caisan ja yhteistyötahojen ylläpitämä maahanmuuttajien Infopankki (www.infopankki.fi), joka tarjoaa 15 kielellä perustietoa maahanmuuttajille yhteiskunnan toiminnasta ja mahdollisuuksista Suomessa.

Kulttuurikeskus Caisa on erinomainen esimerkki maahanmuuttajien kyvystä toimia aktiivisina tiedontuottajina, silloin kun heille tarjotaan siihen perusedellytykset.

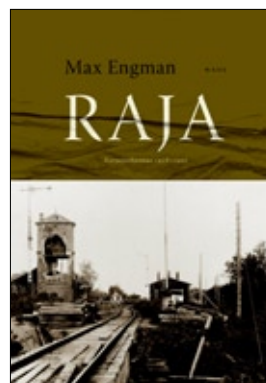
Toimittaja **Eeva Luotonen** radiotyöstä ohjelmasarjoissa *Kuka on kukin kirjallisuudessa* ja *Jumalainen heinäkuu*

Radiotoimittaja Eeva Luotosella on taito löytää tuttuhinkin asioihin uusia ja oivaltavia näkökulmia. Hänen ohjelmissaan kuuluu myös toimittajan laaja perehtyneisyys käsittelemisensä asioihin. Luotonen tuntee suomalaisen kirjallisuuden ja kulttuurin perinpohjaisesti. Ohjelmissaan hän lähestyy kirjallisuutta käyttäen tukena tietokirjallisuuden ja tutkimuksen tuomia näkökulmia. Hän yhdistää kirjallisuuden ymmärtämisen ja tulkinnan esimerkillisellä tavalla historiaan ja yhteiskuntaan antaen kuitenkin tilaa lukijan omaan kokemukseen perustuvalla subjektiiviselle lukuelämykselle.

Eeva Luotosen laaja ohjelmasarja *Kuka on kukin kirjallisuudessa* perehdyttää kuulijat maailmankirjallisuuden henkilöihin ja hahmoihin, todellisiin ja fiktiivisiin. Ohjelmat avaavat polkuja antiikin ja Raamatun hahmoihin, Petrarcan teoksiin, tohtori Jekyllin ja herra Hyden taustoihin ja satujen ikinuoren Peter Panin psykologiaan. Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta piti erittäin merkittävänä toimittaja Luotosen panosta myös Radio 1:n *Jumalainen heinäkuu* -teeman ohjelmissa.

Eeva Luotonen on luonut radiouransa Yleisradion Radio 1:n toimittajana, tuottajana ja toimituspäällikkönä. Hän sai Suomalaisen radio- ja TV-viihteen seura Studio Kymppin myöntämän Eero Saarenheimo -palkinnon vuonna 2006.

Professori **Max Engman** teoksesta *Raja. Karjalankannas 1918 – 1920* (WSOY)

Suomen ensimmäiset askeleet itsenäisenä valtiona olivat vaikeita. Suhteet Neuvosto-Venäjään säilyivät jännittyneinä vuoden 1920 Tarton rauhaan saakka ja pitkälti sen jälkeenkin. Suvereenina valtiona Suomen tuli ennen muuta valvoa valtiol-

lisiä rajojaan. Suomea ja Venäjää erottaneesta vähäisestä Rajajoesta muodostui nopeasti Suomen ulkosuhteita heijastava mikrokosmos. Joen varrella ratkottiin myös laajempia kansainvälisiä kysymyksiä.

Professori Max Engmanin teos edustaa mikrohistoriallista tutkimusmenetelmää parhaimmillaan. Rajajoen varren yksittäisistä tapauksista avautuvat laajat näkökulmat kansalliseen ja kansainväliseen tilanteeseen. Engman on perehtynyt huolellisesti lähdeaineistoon. Hänen aikaisemmat tutkimuksensa auttavat puolestaan ymmärtämään imperiumien tapaa toimia. Teos paljastaa myös sen, kuinka vähäisellä kokemuksella ja pienin voimavaroin Suomi rakensi olemassaoloaan itsenäisenä valtiona.

Åbo Akademin yleisen historian professorina toimiva Engman on kokenut historiantutkija. Hän on toiminut asiantuntijana myös Lauri Törhösen ohjaamassa *Raja 1918* -elokuvassa, joka kertoo kirjailija Jörn Donnerin isän Kai Donnerin kokemuksista rajakomendantina. Elokuva ei perustu Engmanin tutkimuksiin, mutta valaisee elävällä tavalla teoksen kuvailemaa historiallista tilannetta.

Filosofian tohtori **Lena Huldén** teoksesta *Den sextante fienden*, suom. *Kuusijalkainen vihollinen* (Schildts)

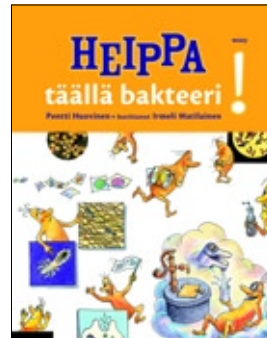
Sodassa saavutetuille voitoille annetaan usein ratkaiseva merkitys ihmiskunnan historian ohjaajina. Filosofian tohtori Lena

Huldénin teos osoittaa, että sotilaallista voittoa tai tappiota ei läheskään aina ole ratkaissut sotapäälliköiden nerous. Todellisia voittajia ovat olleet kirput, täit, torakat ja muut hyönteiset – armeijoiden kuusijalkaiset viholliset. Niiden levittämät taudit ovat surmanneet paljon enemmän sotilaita kuin on kaatunut taisteluissa. Napoleonin ei kukistanut Venäjän talvi, kuten usein on väitetty, vaan todellisuudessa hänen armeijansa murskasi sotilaiden univormuihin pesiytynyt vaateäi. Sen aiheuttama pilkkukuuume surmasi tuhansia sotilaita ja romahdutti lopulta Suuren armeijan taistelumoraalin.

Huldénin teos on sujuvasti ja asiantuntevasti kirjoitettu. Maakaaberista aiheestaan huolimatta se on jopa hauska. Teos perustuu vahvaan asiantuntijuuteen: Huldén on itse sekä historiantutkija että hyönteistieteilijä. Hyönteisten merkitys taudinaiheuttajina on toki jo aiemmin tunnettu, mutta siitä huolimatta sitä ei ole käytetty sotahistorian selittäjänä. Ilmeisesti ihmisen on ollut vaikea tunnustaa, että hyönteisten valta on usein ollut suurempi kuin armeijoiden ja sotapäälliköiden. Huldén muistuttaa kuitenkin, että hyönteisten aiheuttaman uhan ottaminen vakavasti on auttanut ratkaisevasti sotaponnisteluja etenkin toisessa maailmansodassa ja sen jälkeen ja että sotilaal-

linen menestys perustuu viime kädessä tosiasioiden tunnustamiseen. Ennen muuta teos on kuitenkin korkealaatuinen esitys tautien kansainvälisestä kulttuurihistoriasta.

Professori **Pentti Huovinen** ja kuvittaja **Irmeli Matilainen** teoksesta *Heippa, täällä bakteeri!* (WSOY)

Ihminen ei tule toimeen ilman bakteereita ja muita mikrobeja. Mikrobeja löytyy ihmisestä lukemattomista paikoista: iholta, suolistosta, limakalvoilta – aikuisesta ihmisestä yhteensä noin puolitoista kilogrammaa. Koko tämä mikrobijoukko auttaa isäntäänsä monin tavoin. Erilaisia mikrobeja on myös kaikkialla ympäristössämme, kuten maassa, puissa, kasveissa, eläimissä tai hyönteisissä. Osa mikrobeista on myös vaarallisia, jopa tappavan vaarallisia, kuten esimerkiksi verenvuotokuumeita aiheuttavat virukset.

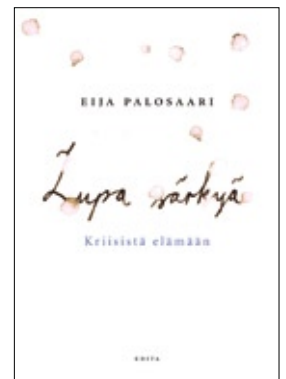
Tutkimusprofessori Pentti Huovinen on kirjoittanut lapsille ja nuorille tarkoitettua poikkeuksellisen selkeän ja havainnollisen kirjan, jossa käydään läpi ihmisen kannalta niin hyödylliset kuin haitalliset mikrobit. Mikrobien rooli taudinaiheuttajina selvitetään yksinkertaisesti ja ymmärrettävästi. Kirjan näkökulma on laaja, sillä mikrobeja ei lähestytä vain terveyden kannalta, vaan lukija oppii ymmärtämään mikrobien roolin ruoan pilaaajina, puhtaan veden merkityksen, käsien pesemisen tärkeyden tai vaikkapa syyn siihen, miksi hiki haisee.

Irmeli Matilaisen kuvitus nivoutuu hyvin tekstiin ja havainnollistaa sitä eloisaalla tavalla.

Realistisesti, asiantuntevasti ja hauskaasti toteutettu *Heippa, täällä bakteeri!* on tietokirja, joka onnistuu tavoitteessaan: kirjan tieto ja opetukset sulautuvat helposti osaksi arkipäivämme käyttäytymistä.

Psykologian tohtori **Eija Palosaari** teoksesta *Lupa särkyä* (Edita)

Psykologian tohtori Eija Palosaari pukee sanoiksi järkyttävien kokemusten herättämät tunteet, ajatukset ja keholliset reaktiot. *Lupa särkyä* -teos auttaa ymmärtämään, että raajuimmatkin tunnemyrskyt tai toisaalta tunteiden puute ovat täysin normaaleja reaktioita kriisitilanteisiin. Palosaari välittää sekä käytännön kriisityössä että tutkijan roolissa

karttunutta viisautta kohdata kriisitilanne ja kriisin kokenut läheinen.

Vaikeassa, psykologisen tiedon kansantajuistamisen lajissa Palosaari onnistuu luovimaan vastuullisesti, luotettavasti ja kiihkottomasti. Kirja voimauttaa antamalla uskoa toipumisen ja anteeksiantamisen mahdollisuuksiin. Eri ihmisten yksilöllisiä reaktiotapoja kunnioittaen Palosaari auttaa traagisessa tilanteessa olevia oivaltamaan, että jokaisella on lupa särkyä mutta myös mahdollisuus cheytyä.

Professori **Esko Valtaoja** tiedettä tunnetuksi tekevistä kirjatrilogiasta *Kotona maailman-kaikkeudessa* (2001, Ursa), *Avoim tie. Kurkistuksia tulevaisuuteen* (2004, Ursa) ja *Ihmeitä. Kävelyretkiä kaikkeuteen* (2007, Ursa)

Turkulainen avaruustähtitieteen professori Esko Valtaoja nousi vuoden 2007 Tiedebarometrissa geenitutkija

Trivialisoiko fiktio faktan?

Liisi Huhtala

Kirjallisuudentutkija, kirjailija Merete Mazzarella erottaa uudessa Topelius-teoksessaan *Ingen saknad, ingen sorg: En dag i Zacharias Topelius liv* (2009, suom. *Ei kaipuuta, ei surua. Päivä Zacharias Topeliuksen elämässä*) tähdellä ne kohdat, jotka perustuvat suoraan lähteisiin, useimmiten Topeliuksen omaan tekstiin. Teos seuraa iäkkään Topeliuksen tajunnan virtaa yhden päivän ajan. Mazzarella itse lajittaa teoksensa esseeromaaniksi. Sen jälkisanat selostavat laajasti Topeliuksesta tehtyä tutkimusta.

Faktan ja fiktion raja alkoi kirjallisuudessa liikkua 1990-luvulla, jolloin lajinormit ja -erot muutenkin lähtivät liukuun ja lajihybridit nousivat arvoon; "lajikirjallisuus" alkoi tarkoittaa jotakin pahasti viihteistä. Lajit käsitettiin pikemmin typeiksi ja joustaviksi perheiksi kuin aiempaan tapaan tiukkarajaisiksi luokikseen. Samaan aikaan tiedoksi alettiin ymmärtää myös tunne- ja vaistotieto, ja globalisaatio ja medioituminen vaikuttivat käsitykseen siitä, mitä tieto on, miten se välitetään ja miten opitaan.

Suomessa on perinteisesti arvostettu fiktiivinen kirjallisuus korkealle muun muassa sen nationalistisen tehtävähistorian vuoksi. Vielä takavuosina puhuttiinkin vähätellen niin sanotusta käyttökirjallisuudesta, jolla tarkoitettiin muistelmien, elämäkertojen, päiväkirjojen ja essee- ja matkakirjojen tapaisia "puhtaan" fiktion laita-alueita. Nykyisin ne ovat jo suosittuja kirjallisuudentutkimuksen kohteita. Tietokirja sen sijaan tuntuu pysyvän kuopassaan: sen omaa erityistä retoriikkaa ei tutkita. Miten tämä tieteen ottopoika eroaa esimerkiksi tiedekirjasta, ja millaisia alatyyppejä siihen kuuluu?

Tietokirja on yleisölaji, eräänlaista tieteen viihdettä. Historiantutkija Mirkka Lappalaisen mielestä (Helsingin Sanomat 5.7.2009) Mazzarellankin teos sopii hyvin myös lukijalle, joka ei entuudestaan tiedä mitään Topeliuksesta, mutta tämän tuotannosta kiinnostuneen ei kannata siihen ensimmäiseksi tarttua. Asia taitaa olla tasan päinvastoin: kaikki tietokirjallisuus, myös tällainen henkilöhistorian ja kaunokirjallisuuden välimuoto, edellyttää lukijalta kohteestaan ennakkotietoja, joita on sitten palkitsevaa rikastaa ja tarkentaa. Tässä nimenomaisessa tapauksessa Topeliusta aiemmin luenut saa uutta, historian- ja kirjallisuudentutkimuksella tavoittamatonta tietoa Topeliuksen sisäisestä kirjailijanelämästä, toisen kirjailijan elämyksen kautta. Tähdillä merkitty tieto tuntuu pian merkityksettömämmältä kuin tähdittämätön ja koko erottelu tarpeettomalta.

Samoin oli laita Mazzarellan Fredrika Runeberg -teoksen (*Fredrika Charlotta född Tengström: en nationalskalds hustru* 2007; suom.), joka palkittiin vuoden tiedekirjana. Fredrika Runeberg on paitsi tiheästi tutkittu myös niin myytistetty kirjailija, ettei fakta hänen kohdallaan juuri enää fiktiosta erotu. Toisille lukijoille teos oli liian romaanimainen, toisille taas

Leena Palotien ja tietotekniikkaguru Linus Torvaldsin ohella niiden harvojen suomalaisten nykytutkijoiden joukkoon, jotka myös suuri yleisö tuntee. Valtaoja on arvostettu tieteentekijä, mutta samalla verraton tiedon popularisoija. Monista kollegoistaan poiketen hän on uskaltanut panna likoon myös persoonansa. Esko Valtaoja tekee tutkimuksesta inhimillistä, helpommin lähestyttävää, mikä toivottavasti kannustaa nuoria uskaltautumaan tutkijan uralle.

Esko Valtaojan teostrilogian viimeinen osa *Ihmeitä* ilmestyi vuonna 2007. Teossarja on saanut poikkeuk-

sellisen laajaa huomiota, voittihan sen vuonna 2001 ilmestynyt ensimmäinen osa *Kotona maailmankaikkeudessa* Tieto-Finlandia-palkinnon vuonna 2002. Trilogian toinen osa *Avoim tie* ilmestyi vuonna 2004.

Teostensa ansiosta Valtaoja on 2000-luvulla noussut populaaritieteellisen kirjallisuuden yhdeksi kiistattomista suomalaisista kärkinimistä.

uusi, toimiva tapa tuottaa tietoa. Tiedon ilmeinen fiktionaalistuminen viime aikoina on keskusteluttanut yleisemminkin.

Kun lukija lähtee faktan ja fiktion välialueelle, faktioon, hänen niin sanottu lukusopimuksensa epämääräistyy. Helena Sinervon Finlandia-romaanin *Runoilijan talossa* (2004) vastaanotto käy esimerkistä: miten lukea teosta, jota kaupataan romaanina mutta joka jälkisanoinaan kertoo perustuvansa kokonaan Manner-tutkimukseen (jota teoksessa sivumennen sanoen ryöstöviljellään törkeästi)? Onko kerrottu vain todennäköistä, kuten romaanissa yleensä on laita, vai kirjaimelleen totta, ja jos se on totta, onko se oikein ja kohtuullista todella elänyttä henkilöä kohtaan? Jo Aristoteles tunnetusti totesi, että historia kertoo todesta, kaunokirjallisuus todennäköisestä. Faktan ja fiktion välialueen ongelmaisuutta osoittaa sekin, että historialliset romaanit on alettu varustaa lähdeluettelolla. Mirikka Lappalainenkin toivoo, että Mazzarella olisi valinnut puolensa, toisin sanoen selvemmin fiktiivisyyden.

Avaruustähtitieteen professori Esko Valtaoja esitti juuri, Kajaanin runoviikkoa avatessaan, etteivät tiede ja runous ole toistensa vastakohtia vaan kumpikin yritystä ottaa maailma haltuun (Kaleva 3.7.2009). Voisi lisätä: kummankin vakuuttavuus lukijoilleen riippuu ainakin osin siitä, miten se istuu yleiseen ja yhteiseen elämäkokemustietoomme ja arkijärkeemme. Valtaoja kuulutti meillekin niin sanottua kolmatta kulttuuria, joka silloittaa humanistis-yhteiskuntatieteelliset ja teknis-tieteelliset näkemykset, ja esitti hyvinä esimerkkeinä kosmologi Kari Enqvistin ja matematiikan dosentti Osmo Pekosen kirjoitukset. Varmaan onkin niin, että todellinen tiedon julkistamisen haaste on, käytettäköön mitä mediaa tahansa, saada yleiseksi kansalaistiedoksi muun muassa biotieteiden, geeninmuokkauksen ja ympäristötutkimuksen perusteet. Ainakin niin, että pystymme demokraattisesti itse muodostamaan kantaamme yhteiseen tulevaisuuteen ja että - kuten Valtaoja sanoo - katsomme siihen tulevaisuuteen koko ajan kasvavan tieteellisen tiedon avulla.

Mazzarella toteaa jälkisanoinaan kiintyneensä "siihen Topeliukseen, jonka olen itse kirjoittanut". Nykyiset elämäkerta- ja henkilöhistoriateoriat painottavatkin, että teoksen tekijä kirjoittaa aina itsensä kohteeseensa. Niin tekee myös romaanikirjailija, ja kummankin eetos on tiedostaa tämä ja mielellään myös tehdä se lukijoille näkyväksi. Tutkijan läsnäolo tekstissään on nostanut paljon keskustelua, osin siksi, että se riippuu siitä, miten tutkimuksen käsittää, osin siksi, että ajatus markkinoitiin ensin feministisissä teorioissa. Itse asiassa on kyse siitä, mikä kuuluu kaikille vastuullisille tutkijoille: oman itsen problematisoinnista tutkimusvälineenä. Viime vuosien tutkimuksessamme, esimerkiksi taiteen- ja historian tutkimuksessa, on monia kauniita esimerkkejä siitä, miten omia lähtökohtia, arvoja ja tavoitteita pohditaan koko ajan, miten tiedostetaan kaiken olevan pohjimmiltaan tulkintaa ja miten tietoa pakottamatta suostutellaan, hivellään ja hellitellään. Ja annetaan tälle kaikelle puhutteleva, lukijaa kunnioittava muoto.

Sensiitivisyys, empatia ja mielikuvitus eivät todellakaan ole vain fiktiota kirjoittavan hyveitä, eivätkä faktat trivialisoidu, vaikka niitä käsiteltäisiin vähän totuttua irtonaisemminkin.

Valtionpalkinnot vuonna 2009

Opetusministeri **Henna Virkkunen** jakoi tiedonjulkistamisen valtionpalkinnot 15.4.2009 valtioneuvoston juhlahuoneistossa Smolnassa.¹

Akateemikko **Olli Lehto** tieteellisen tutkimuksen ja siihen perustuvan tiedonjulkistamisen alueella tehdystä monipuolisesta elämäntyöstä

Akateemikko Olli Lehto (s. 1925) on maamme kansainvälisesti tunnetuimpia matemaatikkoja ja keskeinen tiedevaikuttaja. Filosofian tohtoriksi hän

väitteli jo vuonna 1949 ja on sen jälkeen toiminut lukuisissa tiedeyhteisön tehtävissä, muun muassa Helsingin yliopiston matematiikan professorina vuosina 1961–88 sekä yliopiston rehtorina ja kanslerina. Suomen Akatemian tutkijaprofessorina hän toimi vuosina 1970–75. Vierailevana professorina Olli Lehto on toiminut useissa Euroopan maissa, Yhdysvalloissa, Intiassa, Israelissa ja Japanissa. Kansainvälisen matemaattisen unionin pääsihteerinä hän toimi vuosina 1983–90 ja Suomen tiedeakatemiain valtuuskunnan puheenjohtajana 1979–98.

Yliopistojen tehtävissä on viime vuosikymmeninä painotettu tutkimuksen ja opetuksen ohella yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Tämä on kenttä, jonka eteen Olli Lehto on työskennellyt voimakkaasti. Hän on toiminut tieteen tunnetuksi tekemiseksi muun muassa Tiedekeskus Heurekan valtuuskunnan puheenjohtajana 1991–97, kustannusosakeyhtiö Otavan kirjallisen neuvottelukunnan jäsenenä 1984–96 ja MTV osakeyhtiön hallintoneuvoston jäsenenä 1985–88.

Olli Lehto on aina ollut kirjallisesti aktiivinen. Uudentyyppisen kirjallisen uran alkuna voidaan silti pitää kansainvälisen matemaattisen unionin historian kirjoittamista. Laaja monografia *Mathematics without borders: A history of the International Mathematical Union* ilmestyi vuonna 1998. Seuraavana vuonna (1999) Lehto julkaisi muistelmateoksensa *Ei yliopiston voittanutta*, jossa hän tarkasteli Helsingin yliopistoa ja toimintaansa sen eri tehtävissä.

Lehdon kirjallinen aktiivisuus on 2000-luvulla suuntautunut suomalaisten matemaatikkojen elämäkertojen laatimiseen. *Korkeat maailmat. Rolf Nevanlinnan elämä* ilmestyi vuonna 2001. Se on ansiokas tietehistoriallinen koko-

naiskuvaus vaikeasta aiheesta. Matemaatikon elämän ja merkityksen kuvaaminen ja arvioiminen edellyttää kykyä ymmärtää syvällisesti tieteenalaa ja asemoida kohdehenkilö sen kansainväliselle ja kansalliselle kentälle. Tässä Lehto on onnistunut erinomaisesti. Samalla hän on luonut aidon ja mielenkiintoisen kuvan Nevanlinnasta myös ihmisenä.

Uudemmissa elämäkerroissa Lehto on osoittanut yhä kypsempää osaamista myös historiankirjoittajana. Laajaan lähdeaineistoon perustuva teos *Oman tien kulkijat. Veljekset Vilho, Yrjö ja Kalle Väisälä* (2004) on kuvaus matemaattisesti lahjakkaan veljessarjan vaiheista. Se valottaa myös kansainvälisesti menestyneimpiin suomalaisiin yrityksiin kuuluvan Vaisala Oy:n syntyä ja alkuvaiheita. Kaksoiselämäkerta *Tieteen aatelia. Lorenz ja Ernst Lindelöf* ilmestyi vuonna 2008. Siinä kirjoittaja tarkastelee matemaattisella lahjakkuudellaan kappalaisen pojasta professoriksi ja aatelissäätyyn edenneen Lorenz Lindelöfin ja hänen poikansa Ernst Lindelöfin elämänvaiheita ja tieteellistä uraa. Lehdon asiantuntevat ja sujuvasti kirjoitetut teokset olisivat epäilemättä kiinnostavia myös kansainvälisille kielille käännettyinä, sillä niiden kohteena olleet suomalaiset matemaatikot ovat olleet myös kansainvälisesti poikkeuksellisen tunnettuja ja arvostettuja.

Ansoistaan tieteellisen tutkimuksen parissa akateemikko Olli Lehto on saanut monia tunnustuksia ja palkintoja. Hän on useiden koti- ja ulkomaisten yliopistojen kunniatohtori. Akateemikon arvonimen hän sai harvinaisen nuorena, jo 50-vuotiaana, vuonna 1975. Lehdon saamien lukuisien palkintojen joukosta voidaan mainita Suomen Kulttuurirahaston kunniapalkinto 1979, Pro Futura Europan -mitali 1993 ja Suomalaisen Tiedeakatemiain kunniapalkinto 1996. Monipuolisesta elämäntyöstään tietehistorian kirjoittajana ja tiedonjulkistajana Lehtoa ei sen sijaan ole aiemmin palkittu.

Kriisipsykologi, dosentti **Salli Saari** tieteelliseen tutkimukseen perustuvan tiedon monipuolisesta soveltamisesta kriisitilanteiden hallinnassa

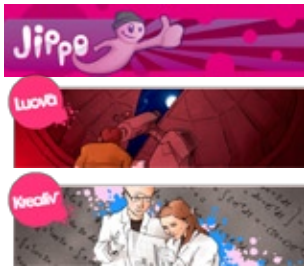
Suomen Punaisen Ristin psykologien valmiusryhmän johtaja, kriisipsykologi ja dosentti Salli Saari esiintyi laajasti eri medioissa Kauhajoen traagista kouluampumistapausta käsitellessä syksyllä 2008. Viranomaisten ja median toimintatavat olivat merkittävästi muuttuneet verrattuna edellisenä vuonna tapahtuneisiin Jokelan koulusurmiin. Tähän vaikutti keskeisesti julkisuudessa käyty keskustelu. Sen vaikutuksesta oli opittu paremmin lähestymään ihmisiä, jotka joutuvat toimimaan psyykkisesti äärettömän vaikeassa stressitilanteessa. Salli Saaren vaikutus sekä julkisuudessa

¹ Opetusministeriön tiedote 15.4.2009: <http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2009/04/Tiedonjulkistaminen.html?lang=fi>

että median ja viranomaisten kouluttajana on ollut erittäin keskeinen.

Dosentti Salli Saari on maamme kokeneimpia kriisipsykologeja. Hän on lähestynyt alaa sekä tutkijana ja opettajana että käytännön toimintatilanteiden vastuullisena kriisipsykologina. Saari on osallistunut Jokelan ja Kauhajoen traagisten kouluammuntatapauksien lisäksi mediassa paljon huomiota ja keskustelua herättäneiden Myyrmannin räjäytysurman, Konginkankaan auto-onnettomuuden ja New Yorkin vuoden 2001 terrori-iskun käsittelyyn.

Entistä nopeampi tiedonvälitys, internetin vaikutus ja median toimintakulttuurin muutos ovat vaikuttaneet viestintään kriisitilanteissa. Kriisipsykologi Salli Saari on voimakkaasti tuonut esiin tieteelliseen tutkimukseen perustuvan tiedon käytön tarpeellisuuden sekä tiedotusvälineiden että viranomaisten toiminnassa. Erityisesti hän on kiinnittänyt huomiota väkivaltatilanteiden jälkihoitoon. ”Debriefing” on käsitteenä tullut tutuksi Suomessakin. Saaren vaikutuksesta on voitu paremmin ja syvällisemmin ymmärtää psykologisten toimenpiteiden tarpeellisuus kriisien hoidon kaikissa vaiheissa – myös kriisin kohdanneiden henkilöiden pitkäaikaisessa hoidossa, kun mediakiinnostus tapauksiin on jo vähentynyt.

Professori, toimitusneuvoston puheenjohtaja **Maija Aksela** sekä työryhmä päätoimittaja **Jenni Västinsalo**, päätoimittaja **Veli-Matti Vesterinen**, webbredaktör **Venla Sandgren** ja toimitussihteeri **Suvi Korhonen**

LUMA-keskuksen julkaisemien *Jippo – Lasten luonnontiede verkkokolehden* sekä *Luova – Nuorten luonnontiede verkkokolehden* (ruots. *Kreativ – Naturvetenskaplig nättidning för ungdomar*) korkealaatuisesta ja innovatiivisesta toimitustyöstä

Nuorille ja lapsille suunnatut luonnontieteen verkkolehdet *Luova* (ruots. *Kreativ*) ja *Jippo* välittävät etsimisen, löytämisen ja oivaltamisen iloa. Ne ovat rajat rikkovia uusia välineitä luonnontieteiden monisäikeisen vyyhdin tuntemiseen ja siitä rakentuvan teknologian vastuullisen ja kestäväen käytön edistämiseen. *Luova* ja *Jippo* kannustavat uteliaisuuteen yhdistämällä selkeän ja iloisen visuaalisen ilmeen vahvaan, vuorovaikutteiseen asiasisältöön.

Valtakunnallinen LUMA-keskus tukee ja edistää luonnontieteiden, matematiikan ja teknologian opetusta, oppimista ja harrastustoimintaa kaikilla asteilla varhaiskasvatuksesta yliopistoon. Professori Maija Akselan panos LUMA-hankkeen koordinaattorina ja idearikkaana organisoijana on ollut keskeinen. Hänen kädenjälkensä näkyy hyvässä tiedottamisessa ja tiedonjulkistamisessa, myös luonnontieteen verkkolehdissä *Luova* ja *Jippo*.

Verkko-osoitteet:

<http://www.helsinki.fi/jippo/>
<http://www.helsinki.fi/luova/>
<http://www.helsinki.fi/kreativ/>

Päätoimittaja **Antti-Pekka Pietilä** teoksesta *Pankkikriisin peitellyt paperit* (Art House) sekä korkeatasoisesta ja syvällistä asianhallintaa osoittaneesta taloustoimittajan työstä

Taloustoimittaja Antti-Pekka Pietilä (s.1954) palkitaan pitkäaikaisesta journalistisesta työstä, jossa hän on tuonut julki ja selvittänyt oman aikamme taloushistorian käännekohtia, etenkin pankkeihin ja talouspolitiikkaan liittyviä ratkaisuja ja tapahtumainkulkua.

Useissa teoksissaan Pietilä on selvittänyt 1990-luvun alun pankkikriisiä journalistisen tiedonhankinnan keinoin haastatteleamalla, lukemalla ja yhdistämällä tietoja eri lähteistä. Hän on noudattanut journalistisia perushyveitä: kriittisyyttä ja peräänantamattomuutta. Pietilä ei ole antanut periksi niille, joiden mielestä esimerkiksi pankkikriisiin liittyvissä asioissa ”ei ole enää mitään selvitetävää”, vaan on jatkanut työtään ja tuonut julki yhteiskunnallisesti merkittävää tietoa muun muassa pankkikriisin uhrien kohtelusta. Hän on kirjoituksissaan asettunut rohkeasti niiden puolelle, joiden oma ääni ei ole pankkikriiseissä juuri kuulunut – ihmisten, jotka kovan pelin tuoksinassa menettivät kaiken.

Tiedetoimittaja, filosofian tohtori **Katja Bargum** ja professori **Hanna Kokko** teoksesta *Kutistuva turska ja muita evoluution ihmeitä* (WSOY, ruots. *Torsken som krympte och andra evolutionära mirakel*, Söderströms)

Tiedetoimittaja Katja Bargumin ja professori Hanna Kokon kirjoittama *Kutistuva turska* on raikas ja hyväntuulinen kuvaus evoluution ihmeistä. Se on laaja, tieteellisesti tinkimätön, älyllisesti inspiroiva ja ennakkoluuloja ravistava kuvaus luonnonvalinnan dynamiikasta, ihmisestä ja onnen etsimisestä. Kirja osoittaa evoluution hämmästyttävän ja kauniin mutta toisinaan sokean voiman. *Kutistuva turska* kuvaa myös nopeiden, ihmisen aiheuttamien ympäristö-

Tietoa vai viihdettä?

Martti Paananen

Kun Kalle tai Pirjo Virtanen tulee kotiin töistä, niin hän ei aina jaksaa tarttua tietokirjaan tai katsoa televisiosta dokumenttia. Houkuttavampi vaihtoehto saattaa olla kotimainen tai ulkomainen saippuaooppera, kevyt romaani tai aikakauslehti.

Miksi ihmisen pitää ylipäättään tietää? No, sen verran jokaisen täytyisi tietää, että pärjää elämässä ja osaa hoitaa omat asiansa. Tänä päivänä kuitenkin omien asioiden hoito on jo jatkuvaa uuden tiedon keräämistä. Tavalliseen arkipäivään liittyvät vero-, vakuutus- ja pankkiasiat ovat aika monimutkaisia kokonaisuuksia syvällisesti ymmärrettäväksi. Työelämässä oleville uuden tiedon hankinta, sen käsittely ja hallitseminen kuuluvat jokapäiväiseen elämään. Tiedon tarpeen kapasiteetti tahtoo tulla täyteen jo ennen kotiintuloa.

Tieteen popularisoijalla on kaksi keskenään ristiriitaista motiivia. Toisaalta into ja palava halu jossain muodossa julkistaa tietoa, itse tai toisten löytämää, ja toisaalta taloudelliset realiteetit. Vakituisen tiedetoimittajan työ on monelle unelma-ammatti. Siinä saa kuukausipalkkaa ja voi popularisoida sydämensä kyllyydestä. Työpaikkoja on kuitenkin kovin vähän ja sekin työ saattaa leipäännyttää. Tulee joko halu itse perehtyä syvemmin johonkin tieteen osa-alueeseen tai sitten tieteen itsensä asettamat reunaehdot tulevat vastaan ja alkavat kyllästyttää.

Uutiskynnys ylittyy helposti, kun julkaistaan lääketieteellinen tutkimus, jossa kerrotaan punaviinin myönteisistä terveysvaikutuksista. Televisioutiseen ei mahdu ja iltapäivälehdessä uutiseen ei välttämättä haluta tarkkoja tietoja siitä, mitä tutkimuksessa itse asiassa on kerrottu. Eli millaiset määrät, millä aikataululla ja mitä muita reunaehtoja täytyy huomioida, että myönteiset vaikutukset saavutetaan.

Toimittajaa polttaa päästä julkaisemaan juttu nopeasti, aikaa ei välttämättä jää asioiden penkumiseen. Syntyy tietoa, joka on vain osatotuus ja se voidaan jopa myydä tutkimuksen alkuperäisestä tuloksesta paljonkin poikkeavalla tavalla. Onko kyseessä silloin valhe – tietoinen tai tahaton? Vai onko se viihdettä?

Tieteen ja viihteen ei tarvitse olla toistensa vastakohtia. Tietämisestä ja viihteestä tuleva tyydytys kohdistuu osin ihmisen kokemus- ja tietoisuusmaailman eri puoliin. Toisaalta tiedonjano on osin oivaltamisesta ja tietämisen mukanaan tuomasta vallasta johtuvaa tunnepohjaista mielihyvää.

Tieteen ja viihteen vertaaminen keskenään on yhtä hedelmällistä kuin ruveta pohtimaan sitä, onko jalkapallo-ottelu tärkeämpi kuin taidenäyttely. Oikea vastaus riippuu vastaajasta ja jopa vastaamisen ajankohdasta.

Tiedettä voi välittää myös viihteen avulla. Mieleen tulevat klassiset **Albert Barillé**n *Olipa kerran* -sarjat 1970- ja 1980-luvulta. Ne ovat tieteellistä viihdettä parhaimmillaan. Lasten kanssa katsellessa oppivat aikuisetkin paljon uutta.

Entä tietokilpailut ja visailut? Nehän ovat paljon katsottuja ohjelmaformaatteja. Ovatko ne tiedettä? Periaatteessa voisivat ollakin, mutta kyse on yksittäisestä sirpaletiedosta, jonka merkitystä muille asioille ei käsitellä. Tiedon lisääjänä visailut voivat olla hyviä, mutta pelkästään niiden varaan rakentuva maailmankuva on aika erikoinen.

Tieteen ja viihteellisuuden raja hämärtyy kun ruvetaan miettimään esimerkiksi sikainfluenssaa. Viestimet haluavat kertoa siitä. Terveysviranomaiset haluavat kertoa siitä. Viestimille se on uutinen, viranomaiset haluavat suojella kansalaisia antamalla heille informaatiota. Pandemiaksi kasvava virustauti toistuu väistämättä joidenkin vuosien tai vuosikymmenten välein. Tavallinen influenssa tulee Pohjoismaihin joka syyskuu, eteläisellä pallonpuoliskolla se elelee meidän kevätkaudemme ajan. Pandemia on periaatteessa vain sen ärhäkämpi versio, ja väistämättä osa siihen sairastuneista kuolee. Periaatteessa tämä kaikki on yleistä tietoa.

Mutta mitä viestiä lukijalle, kuulijalle tai katsojalle halutaan sikainfluenssasta välittää? Kauhua ja pelkoa? Turvallisuudentunnetta? Huolettomuutta? Harva ihminen jaksaa elää pelkästään virallisten todennäköisyyksien ja kuivan informaation varassa. Muutama toisella puolella maapalloa kuollut ihminen ei riitä kahvikeskusteluun, ellei kuolleita tunneta, ellei kuolintavassa ole jotain eri-

koista tai ellei tapahtuma voi olla uhka itse keskustelijoille.

Toimittajan kysymys on: mitä tämä influenssa merkitsee minun viestimeni kohderyhmälle? Vastaukseksi ei silloin kelpaa se, että jatkamme tutkimuksia aiheen ympärillä, vielä on liian aikaista sanoa mitään, palataan asiaan viikon, kuukauden, vuoden tai vuosikymmenen kuluttua. Toimittaja ei halua odottaa, hän haluaa uutisen. Jokaisella viestijällä on oma motiivinsa ja viesti muokkautuu sen mukaisesti. Irtonumeromyyntissä oleva lehti myydään otsikoilla vedoten ihmisten uteliaisuuteen, tirkistelynhaluun tai muihin tiedostettuihin tai tiedostamattomiin mielenalueisiin.

Periaatteessa jokainen tiedettä popularisoiva kirja myy samalla tavalla. Sen kansi, kirjan nimi, takalehden myyntiteksti pyrkivät pohjimmitaan vain siihen, että kirja ostetaan. Hienoinakin kirja ilman lukijaa on merkityksetön.

Viihteellistyminen on väistämättä asia, johon tieteen popularisointi törmää. Viihteellistymisen nimissä ei kuitenkaan saa ruveta alittamaan rimaa, mitä sitäkin valitettavasti tapahtuu. Tieteellisenä markkinoidun kirjallisuuden määrän väheneminen nostaisi laatua.

Viihteellisyysdeksi voidaan laskea jo se, että kirja on hyvin kirjoitettu. Kaikki hyvin kirjoitettu ei ole kuitenkaan viihdettä. Parhaat tieteelliset teokset ovat hyviä lukuelämyksiä sinänsä ja sen ohella antavat uutta tietoa, mutta myös tunne-elämyksiä.

muutosten vaikutusta biologisena köyhtymisenä ja luonnon monimuotoisuuden nopeana katoamisena.

Kutistuvan turskan kiehtovat tarinat opettavat arvostamaan luonnon lisäksi luonnontutkijoita, jotka työllään lisäävät ihmiskunnan tietopääomaa. Samalla tutkijat lisäävät kulttuurista pääomaamme, varsinkin silloin kun tieto välittyy asiantuntijapiireistä laajemmalla uteliaiden joukolle. Tässä työssä Bargum ja Kokko ovat onnistuneet loistavasti. Heidän työnsä palvelee tiedonjulkistamisen lisäksi myös tiedekasvatusta. *Kutistuva turska* kertoo tutkimuksesta ja sen periaatteista, ja teoksesta välittyy myös tieteen tekemisen ilo.

Tanssitaiteilija, kooreografi **Reijo Kela** yhteiskunnallisesti kantaa ottavista ja ajatuksia herättävistä tanssiproduktioista sekä toimittaja **Hannele Jyrkkä**, kirjailija

Jalo Heikkinen, professori **Heikki Laitinen**, kuvataiteilija, kuraattori **Erkki Pirtola** ja tutkija **Tiina Suhonen** teoksesta *Hetken kannatteliija*. *Ainutkertaisia tanssibetkeä Reijo Kelan kanssa* (Maahenki)

Nykytanssia on totuttu teatterin tapaan pitämään hetken taiteena, jonka merkitys perustuu ainutkertaiseen kohtaamiseen yleisön kanssa; esityksen päätyttyä esitystä ei enää ole.

Hannele Jyrkkä ja teoksen kirjoittajat ovat koonneet kooreografi-tanssija Reijo Kelasta kirjan, joka ei ainoastaan dokumentoi hänen jo 35 vuotta jatkunutta taiteilijan uraansa, vaan herättää sen käännteentekevät hetket uudelleen eloon. Näin tapahtuu myös niille esityksille, joita alun perinkään ei ole elävänä nähnyt. Näyttävästi kuvitettu kirja muistuttaa esittävän taiteen mediaulottuvuudesta, esittävä taide saa yleisöä myös kuvataallenteiden ja uutisvideoiden välityksellä.

Taiteilija avaa omalla työllään näkökulmia arjen tapahtumiin ja yhteiskunnan murrosvaiheisiin. Esittävä taide kantaa muistiamme ajattomammin kuin kenties olemme kuvitelleet. Reijo Kelan Cityman vuodelta 1989 osallistuu keskusteluun lamasta ilman uusintaesitystä. Maaseudun autioituminen ja yksityisen ihmisen kamppailu oman jaksamisensa kanssa saa tarkasti nähdyn kuvauksen 20 vuoden takaa. Reijo Kela on teostensa päähenkilö, mutta taiteilijakumppanuutta hän ei unohda, puhutaan sitten sooloesityksistä Suomussalmen pelloilla tai suurkaupunkien gallerioissa ja katuvinäissä.

Hetken kannatteliija -kirjaa lukiessaan ja katsoessaan vaikuuttuu esittävän taiteen yksityisestä ja yhteiskunnallisesta merkityksestä. Graafisesti upea teos on nostalgiaan vaipumatta taiteilijan puolella. Taiteilijan työhön ja tanssijan kehoon ladattu tieto tulee vaivattomasti ja syvällisesti julki.

Tutkimuspäällikkö, filosofian tohtori, päätoimittaja **Heikki Nevanlinna** sekä toimituskunta filosofian tohtori **Mikko Alestalo**, filosofian tohtori **Raino Heino**, filosofian tohtori **Kirsti Jylhä**, filosofian tohtori **Veli-Matti Kerminen**, filosofian kandidaatti **Tuomas Laurila**, filosofian maisteri **Anneli Nordlund**, filosofian tohtori **Kimmo Ruosteenoja**, filosofian tohtori **Heikki Tuomenvirta**, filosofian tohtori **Ari Venäläinen** ja filosofian tohtori **Timo Vihma** teoksesta *Muutamme ilmastoa. Ilmatieteen laitoksen tutkijoiden katsaus ilmastomuutokseen* (Karttakeskus)

Ilmaston muuttuminen yhtäältä luonnon omien muutosprosessien ja toisaalta ihmisen ympäristöön kohdistamien toimien seurauksena on asia, joka on ollut jo monta vuotta jatkuvassa julkisuuden valokeilassa. Ilmaston lämpenemisestä käydyssä keskustelussa on kuultu monia keskenään ristiriitaisia näkemyksiä. Silti valtaosa asiantuntijoista on yksimielisiä siitä, että maapallon ilmasto lämpenee. Keskustelua on usein vaivannut käytettyjen termien huono tuntemus ja jopa vääринymmärrykset. Tämä on ymmärrettävää ja luonnollista, koska maapallon ilmasto on tavattoman monimutkainen kokonaisuus. Perehtyminen tuohon kokonaisuuteen on vaatinut lukijaa selvittämään asioita kymmenistä eri lähteistä, joista valtaosa on ulkomaisia julkaisuja.

Ilmatieteen laitoksen parhaiden asiantuntijoiden huolella laatima teos *Muutamme ilmastoa* korjaa tämän tilanteen kerralla. Kysymyksessä on poikkeuksellisen huolellisesti ja asiantuntevasti mutta samalla ymmärrettävällä tavalla kirjoitettu teos, joka toimii niin tietokirjana kuin käsikirjanakin. Teoksen luettuaan ilmaston monimutkaisuus selviää lukijalle, samoin keskustelussa yleisesti viljelty erikoisterminologia. Kirja on suorastaan antoisaa luettavaa sekä kaunista ja selkeää kieltä. Kuvitus on kauttaaltaan huolellisesti toteutettu ja kirjan graafinen ilme on havainnollinen ja lukemaan houkutteleva. Teos on suuren asiantuntijajoukon perusteellisen harkinnan ja huolellisen yhteistyön kautta syntynyt helmi vuonna 2008 ilmestyneen tietokirjallisuuden joukossa.

Toiminnanjohtaja **Ulla Piela**, professori **Seppo Knuuttila**, professori **Pekka Laaksonen**, kustannustoimittaja **Kati Lampela** ja graafinen suunnittelija **Markus Itkonen** teoksesta *Kalevalan kulttuurihistoria* (SKS)

Kalevalan kulttuurihistoriaa käsittelevän teoksen palkitseminen uuden Kalevalan juhluvuonna nähdään helposti itsestään selväksi ratkaisuksi. Sen vuoksi palkitsemiskynnyksen ylittäminen edellyttää aivan erityistä onnistumista.

Kalevalan kulttuurihistoria pystyi vakuuttamaan arvioijat. Se on kattava ja monipuolinen perustietopaketti, mutta sen lisäksi se avaa uusia ja rohkeita näkökulmia kansalliseepoksen ymmärtämiseen. Kalevalaa on tarkasteltu esimerkiksi marxilaisen tulkinnan valossa ja varjossa sekä Lotta Svärd -järjestön naiskuvasta käsin. Oman lukunsa on saanut myös Kalevalan salainen oppi – teosofiaan, antroposofiaan ja kansanrunouteen kietoutuva myyttinen tulkinta.

Kalevalan kulttuurihistorian laatimiseen on osallistunut yli kaksikymmentä kirjoittaja. Siitä huolimatta se muodostaa yhtenäisen kokonaisuuden. Toimituskunnan ja kustannustoimittajan huolellisen työn ansiosta tarpeettomat toistot ja ristikkäisyydet on onnistuttu poistamaan. Teos on kielellisesti selkeä ja helppolukuinen. Sen kuvitus on poikkeuksellisen rikas ja monipuolinen. Laadukkaan ja nautittavan kokonaisuuden täydentää taitava graafinen suunnittelu. *Kalevalan kulttuurihistoria* osoittaa hyvin sen suuren merkityksen, joka laadukkaalla ja osaavalla toimintustyöllä on korkeatasoisten tietokirjojen laatimisessa.

Tiedonjulkistamisen kohdeapurahat

Tiedonjulkistamisen apurahoja myönnetään tiedonjulkistamista edistävien työsuunnitelmien toteuttamiseen. Kohdeapurahan voidaan myöntää henkilölle tai työryhmälle. Kohteina voivat olla tietokirjallisuuden kirjoittaminen, radio- ja TV-ohjelmien tekeminen, sanoma- ja aikakauslehtikirjoitusten kirjoittaminen sekä muiden sellaisten hankkeiden toteuttaminen, joiden voidaan katsoa edistävän tiedon laajaa leviämistä maassamme. Tuki kattaa CD-ROMit, DVD:t, videotuotannot, verkkosivut sekä monimediaiset tuotteet. Myönnoissa on painotettu luovan työn osuutta, sillä rahoitus on riittämätöntä teknisen toteutuksen tukemiseen.

Apurahoja ei myönnetä kaunokirjallisiin tuotteisiin, tieteelliseen työhön, oppikirjojen tekemiseen eikä teosten kääntämiseen.

Toimikautena tiedonjulkistamisen apurahoitusta edistyi kahdella rintamalla: Tiedonjulkistamisen apurahojen määräraha vuonna 2009 nousi 17 000 eurolla, yhteensä 165 000 euroon. Apurahahakemukset saattoi ensikerran jättää sähköisesti, verkkohakemuksena.

Hakemuksia saapui 224 kpl vuonna 2007, 176 kpl vuonna 2008 ja 178 kpl vuonna 2009. Haetun rahoituksen yhteismäärä oli noin 1 235 000 euroa vuonna 2007, noin 880 000 euroa vuonna 2008 ja noin 1 000 000 euroa vuonna 2009.

Myönnetty apurahat vuonna 2007

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta on jakanut 148 000 euroa tiedon julkistamista eri medioissa edistäviin hankkeisiin. Neuvottelukunnalle saapui 224 hakemusta. Haetun rahoituksen yhteismäärä oli noin 1 235 000 euroa. Neuvottelukunta tuki yhteensä 44 hanketta, joista kolme on puolen vuoden työskentelyapurahoja.

Puolivuotiset apurahat

1. Kajanne, Kirsti, Tukholma

Käenpesän kasvatit -tietokirja 8000 €

2. Kempainen, Jouni, Helsinki

Paha maisema -vuoden 1918 teloitus- ja murhapaikat -tietokirja 8000 €

sekä kaksi henkilöä, jotka eivät halua tietojään julkaistavan.

Muut hankkeet

3. Aarnipuu, Tiia, Helsinki

Transsukupuolen muunnelmia -tietokirja sukupuolen moninaisuudesta 3000 €

4. Arkimies, Kirsikka, Ylöjärvi

15 näkökulmaa lastensuojeluun -tietokirja 3000 €

5. Forssell, Jarno, Espoo

Hyvät mediasuhteet -tietokirja 2000 €

6. Holvas, Jakke, Helsinki

Esseekokoelma ”Isä ja vauva” -tietokirja 3000 €

7. Hyttinen, Elsi, Helsinki

Lukemattomat sivut – kirjallisuuden arkistot käytössä -tietokirja 4000 €

8. Hällström, Lotta-Elina, Porvoo

Oman elämänsä ihanin – syömishäiriöiden ehkäisyä käsittelevä tietokirja 2000 €

9. Johansson, Frank, Helsinki

Tietokirjallisuuden kääntämisen määrärahat

Risto Nieminen, Reetta Kettunen

Tietokirjallisuus on tiedonjulkistamista ja sillä on selkeä merkitys kulttuurin kehittäjänä ja ajan kuvaajana. Yhdessä kotimainen tiedejournalismi, tiedejulkaiseminen ja tietokirjallisuus ylläpitävät, kehittävät ja rikastavat kansallisia kieliä niin tieteen kuin arjen tiedonvälityksessä.

Erityisen julkisen keskustelun kohteena ovat olleet tietokirjallisuuden kääntämisen määrärahat. Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan myöntämät apurahat tietotuotteille eivät kohdistu käännosten tukemiseen. Linjaus saa runsaasti kritiikkiä osakseen.

Käydyssä keskustelussa ei kuitenkaan ole tarpeeksi muistettu muita tietokirjallisuuden julkisrahoitteisia tukimuotoja, kuten FILIn myöntämää tukea ja niin kutsuttuja kirjastokorvauksia.

Vuonna 2009 Suomen kirjallisuuden tiedotuskeskus FILI tukee kansalliskielillä julkaistavaa tietokirjallisuutta yhteensä 95 500 eurolla. Summa koostuu kahdesta tuesta: tuki ulkomaisen tietokirjallisuuden suomentamiseen (51 566 euroa) ja Suomessa ruotsinkielellä julkaistavan tietokirjallisuuden julkaisu- ja käännoistuesta (43 934 euroa).

Kirjastoapurahajärjestelmä on 1960-luvulla perustettu tukimuoto. Tuki on eräänlaista korvausta kirjailijoille ja kääntäjille, koska heidän teoksiaan on maksutta käytettävissä yleisissä kirjastoissa. Kirjastoapurahoista varataan vain 10 % tietokirjallisuudelle. Tästä kymmenestä prosentista 16 % osuus on kääntäjille. Keväällä jaettiin apurahoina kääntäjille 52 929 euroa ja luovaa kirjallista työtä tekeville kirjailijoille 240 450 euroa.

Tiedonjulkistaminen on muutakin kuin tietokirjoja. Tiedonjulkistamisen apurahiin saatiin 17 000 euron korotus vuonna 2009 (nyt 165 000 euroa). Perusteluina oli mm. lisääntyvä tarve tukea erityisryhmien, kuten maahanmuuttajien, tietotuotteita.

Kaiken kaikkiaan tietokirjallisuuden julkisrahoitteiset tukimuodot eivät kuitenkaan nouse kaunokirjallisuuden tuen tasolle. Olisi syytä vakavasti keskustella tietokulttuurin tuen saattamisesta muun kirjallisen kulttuurin julkisen tuen tasolle.

Kirjoitus on julkaistu aiemmin Tiedetoimittaja-lehdessä (2/2009)

Ihmisoikeuksien maailma 2500 €

10. **Järvi, Ulla**, Halikko

Asiantuntija mukaan -asiantuntija- ja tiedeviestinnän opaskirja 2500 €

11. **Kajava, Maija**, Helsinki

Somali-suomi-somali -sanakirja 1000 €

12. **Kekäläinen, Annu**, Helsinki

Leirikirja -tietokirja 4000 €

13. **Kohonen, Iina**, Helsinki

Sputnik 50 vuotta -kiertonäyttely 1000 €

14. **Kotilainen, Lari**, Vantaa

Lasten tietokirja kielestä 3000 €

15. **Lagerstedt, Ippo**, Helsinki

Miehitettyjen kuulentojen historia -tietokirja 1000 €

16. **Lampinen, Anne**, Helsinki

Ville Vallgrenin elämäkerta 4000 €

17. **Larivaara, Meri**, Helsinki

Köyhyyskirja: Kertomuksia arkipäivän köyhyydestä 4000 €

18. **Laukka, Maria**, Tammisaari

Tekijät esiin -artikkelisarja 400€

19. **Lehtinen, Tiina**, Helsinki

Nuori muutoshasteiden keskellä 3000 €

20. **Liede, Riitta**, Turku

DVD suomalaisen koulun tietotaidosta Afrikkaan 2500 €

21. **Lindblom, Johanna**, Espoo

Lahja Elämälle -kirja elinsiirroista 5000 €

22. **Loikkanen, Sisko**, Espoo

Miten luonnontieteellinen löytö syntyy 4000 €

23. **Meijas-Ojajärvi, Iilana**, Helsinki

Venäjän maalaustaide -tietokirja 5000 €

24. **Metsämuuronen, Jari**, Helsinki

Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä 4. laitos 2000 €

25. **Mikkanen, Raili**, Helsinki

Elämäkerta 2000 €

26. **Näre, Sari**, Helsinki

Sodan haavoittamaa lapsuutta ja nuoruutta koskeva suurteoshanke 3000 €

27. **Pesonen, Anni**, Espoo

Arkielämä Raamatun aikaan 3500 €

28. **Pesonen, Hannu**, Espoo

Hiekalle rakennettu elämä – taistelu Länsi-Saharasta -tietokirja 3000 €

29. **Pyökkö, Risto**, Rovaniemi

Yhden miehen sota – Allaskapinallinen Väinö Ukkolan elämä 3000 €

30. **Rautkallio, Hannu**, Espoo

Suomen kriisit 1958 ja 1961 uuden asiakirja-aineiston välillä 3000 €

31. **Repo, Kristiina**, Tampere

Stanislavski tänään -verkkójulkaisu 4500 €

32. **Salomaa, Iiona**, Pirkkala

Valkoinen intiaani – Rafael Karstenin (1879 – 1956) henkilökuvaa 2000 €

33. **Salonen, Jari**, Tampere

Nuorten metsäkoulu 4500 €

34. **Stenros, Jaakko**, Helsinki

2000-luvun supersankarit 2000 €

35. **Tanner, Riikka**, Helsinki

Käheä-ääninen tyttö, kaalengo tjsaj! -tietokirja 3000 €

36. **Tapola, Soile**, Järvenpää

Elämää Tuusulan Rantatien taiteilijayhteisössä -lasten tietokirja 2600 €

37. **Weegar, Ragna**, Vasa

Den österbotniska ladan -fackverk 4000 €

38. **Vuorela, Ville**, Vantaa

Pelintekijän käsikirja 3000 €

39. **Ylinen, Jouni**, Raisio

Liikunta masennuksen ja ahdistuksen ennaltaehkäisyssä ja itsehoidossa 4000 €

sekä kolme henkilöä, joka eivät halua tietojään julkaistavan.

Myönnettyt apurahat vuonna 2008

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta on jakanut 148 000 euroa tiedon julkistamista eri medioissa edistäviin hankkeisiin. Neuvottelukunnalle saapui 176 hakemusta. Hae-tun rahoituksen yhteismäärä oli noin 880 000 euroa. Neuvottelukunta tuki yhteensä 37 hanketta, joista kuudelle myönnettiin puolen vuoden työskentelyapuraha.

Puolivuotiset apurahat

1. **Björklund, Tom**, Espoo

Mammutin aika –tietokirja, 8000€

2. **Ranta, Sirkka-Liisa**, Kuhmoinen

Naisten työt –tietokirja, 8000€

3. **Rustanius, Seppo**, Helsinki

Sulavesi - suomalaisia Muurmannin legioonassa –elokuva, 8000€

4. **Vanhanen, Hannu**, Tampere

Lehtikuvan saaliit ja saalistajat –tietokirja, 8000€

5. **Virtanen, Hannu**, Helsinki

Käytännön selko-opas, 8000€

sekä yksi henkilö, joka ei halua tietojään julkaistavan.

Muut hankkeet

6. **Aksela, Maija**, Helsinki

Lasten verkkolehti Jippo, 3000€

7. **Ampuja, Outi**, Järvenpää

Oikeus hiljaisuuteen -tietokirja, 1700€

8. **Asola, Aki**, Helsinki

Iloinen demokratia - tiekartta moderniin kansanvaltaan - tietokirja, 5000€

9. **Björkman, Johanna**, Helsinki

Vanhojen elokuvateatterin interiöörit -tietokirja, 4000€

10. **Erchova, Natalia**, Helsinki

Suomi, Ruotsi ja Venäjä, tuhat vuotta naapureina -Inter-net-hanke, 3000€

11. **Harju, Juhana**, Helsinki
Tietokirja osteoporoosin ehkäisystä, 4400€
12. **Hazard, Kaarina**, Helsinki
Avara luonto -tietokirja, 5000€
13. **Heusala, Kari**, Tampere
Naisen orgasmikirja, 3000€
14. **Isaksson, Pekka**, Espoo
Orjuuden historia -tietokirja (työryhmähanke, työryhmän toinen jäsen on yliopistonlehtori, dosentti Jouko Jokisalo), 2000€
15. **Kivelä, Sirkka-Liisa**, Turku
Luova vanhuus -tietokirja, 5000€
16. **Knuuttila, Maarit**, Jyväskylä
Kynä ja kauha: keittokirjojen kulttuurihistoriaa -tietokirja, 4000€
17. **Lampinen, Jouni**, Rasivaara
Suomen ensimmäinen jalkapallotähti - Aulis Rytönen - tietokirja, 1000€
18. **Lehtola, Veli-Pekka**, Oulu
Suomen saamelaiset 1900-luvulla -tietokirja, 4000€
19. **Leivo, Mauri**, Paippainen
Lintuaiheinen tietokirja, 3000€
20. **Leppänen, Airi**, Helsinki
Ihmisoikeudet ja demokratia Venäjällä - mahdollon yhtä-lö? 3000€
21. **Linna, Martti**, Husula
Metsänhoitoa Suomen Karjalan kannaksella -tietokirja, 2500€
22. **Meriläinen, Rosa**, Tampere
Feministin käsikirja, 5200€
23. **Pajukaarre, Liisa**, Heinävesi
Johannes Karhapään elämä (1884 - 1918) -tietokirja, 3900€
24. **Raevaara, Tiina**, Sipoo
Tiedeosaston perustaminen kirjallisuus- ja kulttuurilehti Säröön, 1800€
25. **Saarnia, Pirjo**, Kukkila
Irti makeanhimosta -tietokirja, 3000€
26. **Salo, Ulla**, Porvoo
Perinnemaisemat ja niiden kasvit -tietokirja, 3000€
27. **Saxell, Jani**, Helsinki
Vaihtoehtoinen USA -tietokirja, 2000€
28. **Sten, Jan**, Esbo
Din för evigt? Utmaningar med att ha företag i familjen -tietokirja, 2000€
29. **Sääksjärvi, Ilari Eerikki**, Naantali
Tutkimusmatka sademetsään - lasten ja nuorten tietokirja maailman sademetsistä -tietokirja, 2500€
30. **Tarkka, Jukka**, Espoo
Hirvumainen asia - Sotasyllisyys ja historian taito -tietokirja, 5000€
31. **Waronen-Rantamäki, Aune**, Kristiinankaupunki
Radio-ohjelma Aistimatka, 1500€
32. **Vekki, Pirkko**, Helsinki
Arkkitähdet - Rauni Palosen paperinukketaide -tietokirja ja -näyttely, 3000€

33. **Vuorela, Ville**, Vantaa
Elämäpeli-tietokirja, 2000€

sekä kolme henkilöä, jotka eivät halua tietojensa julkaistavan.

Myönnettyt apurahat vuonna 2009

Puolivuotiiset apurahat

1. **Arkimies, Kirsikka**, Siivikkala
Tietokirja: Veljeni vartija, 9150€
2. **Gronow, Pekka**, Helsinki
Fabianinkatu 15. Suomalaisen radioilmaisun synty, 9150€
3. **Kivimäki, Arto**, Riihimäki
Antiikin taruja lapsille -hankkeen kolmas osa, 9150€
4. **Leino, Pirkka**, Turku
Turun veneveistämöt, 9150€
5. **Uotila, Kari**, Kaarina
Fölis - opas Turun keskiaikaan, 9150€

Muut hankkeet

6. **Airaksinen, Timo**, Helsinki
Laadun filosofiaa, 2000€
7. **Brantberg, Robert**, Oulu
Sotamarsalkka Johan August Sandelsin elämäkerta, 3000€
8. **Cacciatore, Raisa**, Espoo
Erityisen ihana lapsi -kirja vuorovaikutuksen tueksi, 4500€
9. **Cacciatore, Raisa**, Espoo
Varhaisen vuorovaikutuksen internet-tuki, 2000€
10. **Clayhills, Henrietta**, Åbo
Research och manus för Vetenskapliga fotavtryck - en dokumentärserie för tv, 6500€
11. **Ehrnrooth, Jari**, Helsinki
Miten elämä täyttyy? Itsensä toteuttaminen velvollisuutena muita kohtaan, 5000€
12. **Forsman, Dick**, Kirkkonummi
Owls, 4000,00€
13. **Gyllenberg, Petra**, Turku
Parantola-arkkitehtuuria ja -elämää Suomessa, 4000€
14. **Heininen, Simo**, Porvoo
Agricolan perintö. Paulus Juusteenin elämä, 2000€
15. **Hellman, Åsa**, Borgå
Konsthantverk på 2000-talet / intervjuer med aktuella konsthantverkare, 2000€
16. **Hintsanen, Päivi**, Jyväskylä
Coloria ja Coloriasto -sivujen ylläpito ja kehittäminen, 2000€
17. **Hollender, Outi**, Turku
Armas, 2500€
18. **Hurskainen, Eeva**, Helsinki
Mikä huivi? Suomessa asuvien somalipakolaisten elämästä, 2000€
19. **Hänninen, Ville**, Helsinki

- Omelämäkerrallista sarjakuvaa käsittelevä tietokirja, 1500€
20. **Jäppinen-Koivukoski, Leena**, Tampere
Herra Saidelsson ja tervatehtaan salaisuus, 4000€
21. **Kivihalme, Kaisa**, Helsinki
Tuntematon emäntä, 2400€
22. **Koivunen, Taina**, Helsinki
Elävä puutarha. Elisabeth Kochin perintö, 2000€
23. **Konttinen, Seppo**, Helsinki
Tietokirja Kallis ruoka, 2500€
24. **Kopomaa, Timo**, Helsinki
Kaupunkisanasto, 2000€
25. **Kotilainen, Lari**, Vantaa
Suomensuojelijan opas, 3000€
26. **Kullman, Jennika**, Helsingfors
Projektet Anti Depp, 1000€
27. **Kuvaja, Sari**, Helsinki
Hyvä raha -tietokirja, 4000€
28. **Laaksonen, Jouni**, Kuhmo
Erämaat, 5000€
29. **Laipio, Matti**, Helsinki
Afroamerikkalaisen musiikin vaikuttajahaastattelujen julkistusprojekti, 1525€
30. **Lehmijoki-Gardner, Maiju**, Helsinki
Askeettien pidot. Syömisetiikka uskontojen historiassa ja tänään, 3000€
31. **Lidman, Satu**, Helsinki
Häpeä! Nöyryyttämisen ja häpäisemisen historia, 3000€
32. **Miettinen, Helena**, Tuusula
Olipa kerran Pohjois-Inkeri, 2000€
33. **Moilanen, Paula**, Söderkulla
Vallan varjoissa - Elämää 1500-luvun maaseudulla, 4000€
34. **Peltokangas, Leena**, Tampere
Ensimmäiset afrikkalaiset, 4500€
35. **Pörhölä, Maili**, Putkilahhti
Kiusattujen kehityspolut -tietokirja, 4000€
36. **Raevaara, Tiina**, Sipoo
Tiedeosaston julkaiseminen kirjallisuus- ja kulttuurilehti Särössä, 2000€
37. **Rajala, Pertti**, Vanha-Ulvila
Selkokirja marsalkka Mannerheimin elämästä, 3000€
38. **Saarinen, Kimmo**, Tiuruniemi
Butterflies of Europe: A photographic guide, 3000€
39. **Sundström, Mirja**, Helsinki
"Elämänviisas hoitotäti uhan alla Ghanassa", 1500€
40. **Toiviainen, Pasi**, Helsinki
Ilmastouhka ja ihmisjärki, 3000€
41. **Tähtinen, Leena**, Vehmaa
Universumi tietokoneessa, 4000€
42. **Vainio-Korhonen, Kirsi**, Helsinki
Kättilö, piika ja hovirouva. Naisten ammatit ja työt varhaismodernissa Suomessa, 4000€

sekä neljä henkilöä, jotka eivät halua tietojään julkaistavan.

Kirjastojen ostotukijärjestelmä

Laatukirjatuki on opetusministeriön vuosittain kuntien kirjastoille myöntämä ostotuki.¹ Ostotuen piiriin kuuluvat kaikki Suomen kunnat Ahvenanmaan kuntia lukuun ottamatta. Kirjastot saavat ostotukilistat, joihin on koottu vähälevikkisinä pidettäviä, laadukkaiksi katsottuja nimikkeitä, jotka ovat pääsääntöisesti ilmestyneet edellisenä vuonna ja joita kirjastot voivat tilata tukisummalla.

Kirjaston ostotuki on kirjallisuuden tukimuoto. Nimikkeiden formaatti voi olla muu kuin painettu kirja, kuten viittomakielinen kirjallisuus tai äänikirjat, mutta kyse on nimenomaan kirjallisuudesta. Oppikirjat, sanakirjat ja teolliset tutkimukset ovat tukimuodon ulkopuolella.

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta laatii esityksen opetusministeriölle ostotukilistan tietokirjoista ja valtion kirjallisuustoimikunta kaunokirjallisuudesta. Opetusministeriön hyväksymä vuoden 2009 ostotukilista julkaistaan BTJ-kirjastopalvelun verkkosivuilla.²

Neuvottelukunnan muu toiminta

Järjestetyt seminaarit ja muut tapahtumat

Neuvottelukunnan järjestämien tapahtumien tarkemmat ohjelmatiedot ja esitykset pyritään pääsääntöisesti julkaisemaan neuvottelukunnan verkkosivuilla.³

Turun kirja- ja tiedemessut 29.9.-1.10.2006

Neuvottelukunta oli yksi Turun kirjamessujen perustajajähteisöistä ja on vuosittain osallistunut tapahtumaan omalla osastollaan. Kirjamessuille on tuotettu myös ohjeohjelmaa yhteistyössä sidosryhmien kanssa. Neuvottelukunnan puheenjohtaja on vuodesta 2000 lähtien toiminut kirjamessujen päätoimikunnan puheenjohtajana ja osallistunut jäsenenä tiedemessujen päätoimikunnan työskentelyyn. Neuvottelukunnan pääsihteerin on osallistunut kirjamessujen päätoimikunnan työskentelyyn kesästä 2006 alkaen.

Vuoden 2006 Turun kirjamessuilla neuvottelukunnan osastolla esiintyivät myös kansalliset eettiset neuvottelukunnat⁴

- Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK)

1 Lisätietoa kirjastojen ostotuesta <http://www.minedu.fi/OPM/Kirjastot/rahoitus/ostotuki/index.html>

2 <http://www.btk.fi/?file=435>

3 <http://www.tjnk.fi/ajankohtaista.shtml>

4 <http://www.research.fi/nakokulmia/tutkimuseettikka>

- Valtakunnallinen terveydenhuollon eettinen neuvottelukunta (ETENE)
- ETENEn lääketieteellinen tutkimuseettinen jaosto (TUKIJA)
- Koe-eläintoiminnan yhteistyöryhmä (KYTÖ)
- Biotekniikan neuvottelukunta (BTNK)
- Geeniteknikan lautakunta (GTLK)

Mikä on palkitsemisen merkitys - onko palkintoja liikaa
30.9.2006

Turun messujen yhteydessä järjestetyssä paneelikeskustelussa pohdittiin, palkitseeko palkitseminen: onko Suomessa liikaa tiedonlevittämiseen liittyviä palkintoja. Mikä on palkinnon merkitys palkinnonsaajan kannalta? Parantavatko palkinnot kirjojen menekkiä? Minkälainen palkinto ylittää uutiskynnyksen? Paneelikeskustelu järjestettiin yhteistyössä Suomen arvostelijain liiton (SARV) kanssa.

Tiedonjulkistamisen etiikka - tutkimustieto ja open access 3.5.2007

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta ja tutkimuseettinen neuvottelukunta järjestivät yhteisseminaarin 3.5.2007 Helsingissä. Seminaari käsitteli tutkimustiedon avointa saatavuutta (open access), tiedonjulkistamisen ja tutkimuseettikan kannalta. Lisäksi eri tieteenalojen edustajat kertoivat alojensa suhteesta avoimeen julkaisuun sekä mitä rajoituksia korkeakoulueksintölaki asettaa avoimelle julkaisemiselle. Open access:illa, tiedon avoimella saatavuudella/julkaisemisella, tarkoitetaan Internetissä kaikkien vapaasti saatavana olevaa julkaistua tietoa. Useimmiten avoin julkaiseminen liitetään tieteellisten julkaisujen, lähinnä tieteellisten julkaisusarjojen artikkelien, vapaaseen saatavuuteen, mutta tieto voi käsittää myös monografioita, tietoaaineistoja (erilaiset datapankit) tai opetusaineistoa. Avoin julkaiseminen muuttaa tieteellisen julkaisemisen kenttää. Tutkimusmaailman kokonaisuudessaan (tieteellisen tiedon tuottajat ja julkaisijat sekä tieteen rahoittajat) on sovittava uusista käytänteistä ja muutostarpeista.¹

Tiedon uudet kantajat - media ja verkko tiedonvälittäjinä 11.5.2007

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta ja Jyväskylän yliopisto järjestivät yhteisseminaarin 11.5.2007 Jyväskylässä. Seminaarissa tarkasteltiin, millaisia muotoja muuntunut tiedonvälityksen kenttä saa arjessamme. Verkkotiedon lisääntyminen sirpaloittaa tietoa ja asettaa haasteen tiedon luotettavuudelle. Toisaalta verkko mahdollistaa tiedon välittymisen tehokkaasti, nopeasti ja tasa-arvoisemmin, mikä parantaa esimerkiksi tutkimuksen edistymistä, koska tieto

on nopeasti tutkijayhteisön käytössä. Verkko on foorumi, jota ei käytetä vain tiedon yksipuoliseen hakemiseen, vaan verkko on osa sosiaalista kanssakäymistä. Kyse on uudesta julkisesta tilasta, jossa sisällön tuottajat ja kuluttajat kohtaavat. Tämä näkyy esimerkiksi verkkolehdistä, joissa tee-se-itse-journalismi kohtaa ammattimaisemman toimittamisen. Tekniikan kehittyessä on tärkeää huolehtia, että tieto edelleen tavoittaa tarvitsijansa eivätkä esimerkiksi ikääntyneet tai muut väestöryhmät jää syrjään tiedonvälityksestä.²

Turun kirja- ja tiedemessut 5.–7.10.2007

Neuvottelukunta oli yksi Turun kirjamessujen perustajayhteisöistä ja on vuosittain osallistunut tapahtumaan omalla osastollaan. Kirjamessuille on tuotettu myös oheisohjelmaa yhteistyössä sidosryhmien kanssa. Neuvottelukunnan puheenjohtaja on vuodesta 2000 lähtien toiminut kirjamessujen päätoimikunnan puheenjohtajana ja osallistunut jäsenenä tiedemessujen päätoimikunnan työskentelyyn. Neuvottelukunnan pääsihteeri on osallistunut kirjamessujen päätoimikunnan työskentelyyn kesästä 2006 alkaen.

Vuonna 2007 neuvottelukunnan teemana oli Yhdenvertaisuus. Ohjelmatarjonta tuki Euroopan yhdenvertaisten mahdollisuuksien teemavuotta 2007 ja sen erityistavoitteita.³ Suomessa teemavuoden kansallisena vastuutahona toimi työministeriö. www.yhdenvertaisuus.fi -sivusto yhtenä kotimaisena teemavuoden tiedotuskanavana, ja sivustolta löytyy asiaa koskevia hyödyllisiä linkkejä.

Tasavertaisen tiedonvälityksen haasteet -asiantuntijaseminaari 5.10.2007

Tasa-arvoisen tiedonvälityksen toteutumiseen liittyy monta haastetta. Saadakseen paremman kuvan tilanteesta Suomessa tiedonjulkistamisen neuvottelukunta pyysi eri tahoja ja toimijoita määrittämään kolmesta viiteen ongelmaa, jotka liittyvät tasa-arvoisen tiedonvälityksen toteutumiseen.

Asiantuntijapaneelikeskustelussa haettiin vastauksia tasavertaisen tiedonvälityksen haasteisiin. Keskustelun taustamateriaalina toimii em. kyselyn yhteenveto *Oikeus bankkia, vastaanottaa ja tuottaa tietoa - tasavertaisen tiedonvälityksen haasteet*, joka julkaistiin tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan julkaisusarjassa.⁴

¹ Lisälukemista: *Open access – kuka kustantaa avoimen tiedon?* Acatiimi 5, 2007, s. 17 – 19. ISSN 1455-1608

² Lisälukemista: JY:n ja TJNK:n tiedote Uusi teknologia ei takaa tasa-arvoista viestintää, http://www.tjnk.fi/jyvaskyla_5.11.2007/tiedote.pdf, 25.6.2007

³ Teemavuodesta ja säädöksestä: <http://europa.eu/scadplus/leg/fi/cha/c10314.htm> Euroopan parlamentin ja neuvoston päätös 771/2006/EY, julkaistu EUVL L 146, 31.5.2006

⁴ http://www.tjnk.fi/julkaisut/haasteet_yhteenvedo.pdf

Tiedejournalismin muuttuva tehtävä

Risto Nieminen

Tiedejournalismi läntisessä maailmassa syntyi reilu sata vuotta sitten. **H.G. Wells** korosti – science fiction -tuotantonsa ohessa – tieteen ja tutkimuksen tulosten popularisoinnin tärkeyttä. *New York Times* aloitti tiedeuutisten julkaisemisen vuonna 1904.

Tiedereportterien työ oli aluksi tutkijoiden tuottaman jargonin kääntämistä ja heidän lausuntojensa selittämistä. Sille oli leimallista kehitysoptimismi: yhteiskunnasta voitaisiin tehdä täydellinen, kun tiede ja teknologia johtaisivat ihmiskuntaa kohti tätä tavoitetta. 1930-luvulla tietees-tä kirjoittavista toimittajista hahmottui oma ryhmänsä, joka otti tehtäväkseen kuvata tieteen huikeita saavutuksia ja lisätä tiedemiesten arvostusta. Toimittajien ja tieteenharjoittajien välillä vallitsi harras luottamuksen ja kunnioituksen ilmapiiri. Tiedejournalismi ei juuri analysoinut tutkimuksen tavoitteita tai metodeja eikä ennakoanut sen vaikutuksia yhteiskuntaan. Tiedejournalismin tämä vaihe, jota Yhdysvalloissa on kuvattu termillä "Gee-Whiz Age", kulminoitui ydinaseen tuottaneeseen Manhattan-projektiin ja kylmän sodan alkuvuosiin.

1950-luvulla uutisointi korosti tieteellisiä löytöjä ja tuloksia varsin irrallaan niiden käytännön sovelluksista tai yhteiskunnallisista vaikutuksista. Journalismi näki tehtäväkseen lisätä suuren yleisön kiinnostusta ja tieteen arvostusta eikä juuri kyseenalaistanut sen asemaa tai toiminut vahtikoirana. Tämä on erikoista, sillä yleensä toimittajien odotetaan suhtautuvan terveen epäluuloisesti kuvaamiinsa ihmisiin ja ilmiöihin (esimerkiksi politiikassa).

Ajattelutavan muutos alkoi 1960-luvulla orastavan ympäristötietoisuuden vauhdittamana. **Rachel Carsonin** kirja *Äänetön kevät* (Silent Spring, 1962) kuvasi DDT:n tuhoisia vaikutuksia luontoon. Kemiallisia torjunta-aineita oli siihen asti pidetty tieteen ja tekniikan suurina saavutuksina, joten ei ihme, että sekä toimittajat että lukeva yleisö olivat hämmentyneitä. Carsonin ja muiden samanhenkisten kirjoittajien keskeinen sanoma, että teollisuuden väitteisiin oli syytä suhtautua skeptisesti, käynnisti ympäristöliikkeen ja samalla uudenlaisen raportoinnin. Nyt oltiin valmiimpia tarkastelemaan tutkijoiden työtä kriittisesti.

1970- ja 1980-luvuilla saatiin paljon lisänäyttöä teknologian mahdollisista haittavaikutuksista, dramaattisina esimerkkeinä ydinvoimalaonnettomuudet Harrisburgissa ja Chernobylyssä. Tässä vaiheessa yksikään tiedetoimittaja ei enää jättänyt vaille huomiota tieteen yhteiskunnallisia

Seminaarin alustivat toiminnanjohtaja Burhan Hamdon Hakunilan kansainvälisen yhdistyksestä, johtaja ja päätoimittaja Hannu Virtanen Selkokeskuksesta, pääsihteeri Sari Loijas valtakunnallisesta vammaisneuvostosta ja asiamies Jarmo Heikkilä Suomen Journalistiliitosta.

Monitieteinen ihmisyy -muistoseminaari 5.10.2007

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta, Suomen tiedetoimittajain liitto ja Tieteellisten seurain valtuuskunta järjestivät seminaari- ja keskustelutilaisuuden, jonka teemana oli monitieteinen ihmisyy. Alustajina olivat professori Kari Enqvist, professori Riitta Hari ja professori Matti Sintonen, ja he tarkastelivat, miten ihminen on kehittynyt ja mitä ihminen on biologisena, yhteiskunnallisena, kulttuurisena olentona. Tilaisuuden juonsi tiedottaja, VTK Timo Niitemaa.

Tilaisuus oli Tieteellisten seurain valtuuskunnan pitkäaikaisen tiedotuspäällikkö Jan Rydmanin (k. 31.3.2007) muistoseminaari.

Kolme tarinaa tiedonvälityksestä -lavakeskustelu 6.10.2007

Oikeus hankkia, vastaanottaa ja tuottaa tietoa kuuluu jokaiselle! Miten uussuomalaisten osallisuus tiedontuottamisessa onnistuu nyky-Suomessa?

Keskustelijoina toimittaja Maila-Katriina Tuomisen johdolla olivat koulutuspäällikkö Atanas Aleksovski ja toimittaja Abdi Wali Hashi.

Muunmaalaisuuden kuva suomalaisessa populaarikulttuurissa -lavakeskustelu 7.10.2007

Populaarikulttuuri heijastaa kansakunnan ja ajan ilmiöitä. Miten muukalaisuutta on kuvattu kotimaisessa viihdetar-

ja poliittisia vaikutuksia. Vahtikoirakausi oli alkanut, ja siihen liittyi myös julkaistun aineiston määrän nopea kasvu. Tiedesivut ilmestyivät useimpiin sanomalehtiin. Buumi on sittemmin tahtunut.

Tiedejournalismi, kuten tiedonvälitys yleensäkin, on nyt murrosvaiheessa. Digitaaliaika on muuttanut tiedonvälityksen reunaehdoja ja taloudellisia edellytyksiä, mikä näkyy monien perinteisten kanavien kuivumisena myös tiedejournalismissa. Toisaalta verkon avulla tutkijoilla on suora yhteys yleisöön ja mahdollisuus esitellä agendansa blogeissaan. Tämä tekee lukijalle entistä vaikeammaksi arvioida tietolähteiden luotettavuutta ja mahdollisia kätkeytyjä eturistiriitoja.

Tiedejournalismi on yhteiskunnallisesti tärkeää, mutta sen tulee jatkossa omaksua entistä analyttisempi ja kriittisempi välittäjän rooli. Nykyistä journalismia on joskus verrattu papiston toimintaan: toimittaja (pappi) ottaa vastaan informaatiota luotettavalta taholta ja välittää sen yleisölle (seurakunnalle). Käytännössä se tarkoittaa pääasiassa tutkijoiden tai heidän organisaatioidensa kirjoittamien lehdistötiedotteiden tiivistämistä. Tällaista journalismia tuskin pidetään normaalina toimintatapana politiikan tai talouden asioista kirjoitettaessa.

Tieteen popularisointi ja sen tuloksista kertominen ymmärrettävällä tavalla ovat yleisesti tärkeitä pidettyjä asioita. Ei kuitenkaan riitä, että uutisoidaan viimeisin Hubble-teleskoopin kuva tai uusien geenisekvensointi tai nanokone. Yleisön on syytä tietää myös, kuinka tutkimustieto syntyy ja jalostuu. Tutkijat ja heidän julkaisufooruminsa toimittajat tietävät tämän, mutta suuri lukeva yleisö ei.

Tiedetoimittajan työ on haastavaa. Toimittajan tulisi nähdä, mitkä uudet löydöt ovat tärkeitä ja miten ne sopivan alan yleisempään kuvaan. Toimittajan tulisi myös kyetä esittämään monialaisesti syvällisiä kysymyksiä ja tuntea eri tieteenalojen mielipideilmasto ja tunnistaa edelläkävijät. Nämä vaatimukset ovat jotakuinkin mahdottomia, mikä tutkimuksen nopeassa eriytymis- ja erikoistumisprosessissa on johtanut juuri lehdistötiedotteiden tehtäilyyn ja julkaisemiseen.

Jotta tieteestä raportointi voisi pureutua syvemmälle, voisi olla hyödyllistä, että uutista laativat toimittajat saisi käyttöönsä myös tieteellisestä artikkelista kirjoitetut nimettömät referee-lausunnat. Ne toisivat esille sen, että tieteellisen artikkelin julkaisemisesta edeltää useimmiten laaja kritiikki, kommentointi ja korjausten kierros. Tämä käytäntö taustoittaisi uutisointia ja voisi tehdä tarinasta elävämmän ja kiinnostavamman suuren yleisön kannalta. Taustamateriaali vähentäisi myös houkutusta kuvata lähes kaikkia tiedeuutisia epiteetillä "läpimurto".

Tiedeyhteisö on syystäkin ylpeä vertaisarvioinnin (peer review) perinteestään. Mutta myös suuri yleisö hyötyisi siitä, että vertaisarvioinnin tulokset olisivat laajemmin tieteestä kirjoittavien toimittajien tiedossa.

jonnassa; heijastuuko uussuomalaisuus nykytarjonnassa? Opimmeko viihteen avulla hyväksymään omat ennakkoluulomme ja toiset kulttuurit?

Keskustelijoina olivat elokuva- ja televisiotieteen dosentti Veijo Hietala, toimittaja Heikki Kauhanen ja lukiolainen Ulla Bang. Keskustelun juonsi Reetta Kettunen.

Tiedevalistus ja viestintä -muistoseminaari 26.10.2007

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta, Tieteellisten seurain valtuuskunta ja Suomen tiedetoimittajain liitto ry. järjestivät Helsingin kirjamessuilla tiedeviestintää käsittelevän seminaari- ja keskustelutilaisuuden Tiedevalistus ja viestintä – idealismia, politiikkaa vai kauppatavaraa. Tilaisuuden alustivat päätoimittaja Jali Ruuskanen, professori Esko Valtaoja Turun yliopistosta ja professori Esa Väliaverronen Helsingin yliopistosta. Tilaisuuden juonsi

tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan pääsihteeri Reetta Kettunen.

Seminaari oli toinen Jan Rydmanin muistoseminaari. Seminaarin otsikko oli Jan Rydmanin pitämistä luennoista.

Science in society -seminaari 18.4.2008¹

Seminaarin pääesiintyjänä oli Dr. Paraskevas Caracostas, Chief Policy Advisor, DG Research, Science, Economy and Society, ja se järjestettiin hänen Suomen vierailunsa yhteydessä.

Seminaari järjestettiin yhteistyössä Suomen Akatemian ja Tieteellisten seurain valtuuskunnan kanssa.

¹ <http://www.tsv.fi/SCIENCEINSOCIETYprogramme.pdf>

Tutkimus, aineistot ja avoimuuden rajat -seminaari 21.4.2008

Tutkimuksen tietovarantojen tehokas käyttö tutkimuksen ensivaiheessa ja kerätyn aineiston jatkokäyttö sekä olemassa olevat laadukkaat tutkimusaineistot antavat suomalaiselle tutkimukselle kilpailuedun. Tieteellisen tiedon avoimen käytön periaate edistää tiedon saatavuutta ja käyttöä. Tutkimusaineistojen kohdalla avoimuudellakin on rajansa. Tutkimusta ei voida toteuttaa ilman että samalla huolehditaan hyvästä tieteellisestä käytännöstä, tutkimusetiikan periaatteista ja pelisäännöistä. Seminaarin tavoitteena oli pohjustaa kansallista keskustelua tutkimusaineistojen jatkokäytön tehostamisesta sekä edistää tutkimusaineistojen hyvän tieteellisen käytännön mukaista hyödyntämistä.

Seminaari järjestettiin yhteistyössä tutkimuseettinen neuvottelukunnan ja Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen (Stakes) tutkimuseettinen toimikunnan kanssa.

Kulturmöten - ett finsk-svenskt miniseminarium med anledning av Delegationen för informa- tionsspridnings besök i Sverige 22.5.2008

Seminariets syfte var att granska olika kulturer som producenter och förmedlare av information. Mekanismerna inom informationsförmedlingen i Finland och Sverige jämförs, liksom likheterna och skillnaderna i journalistiken. Under seminariet ställer vi oss frågan huruvida alla befolkningsgrupper i ett land har lika möjligheter att vara med och producera information och överhuvudtaget att delta i samhällets verksamhet. Och hur fungerar forskarnas dialog med övriga samhället?

Neuvottelukunnan vierailijat Finska Kyrkanin pihalla Tukholmassa toukokuussa 2008: Ilari Hetemäki (vas.), Kirsi Lindroos, Martti Paananen, Jussi Nuorteva, Reetta Kettunen, Irina Kauhanen, Lena Huldén ja Risto Nieminen.

Seminaari järjestettiin yhteistyössä Suomen Tukholman suurlähetystön kanssa. Seminaarissa puheenjohtaja toimi kulttuurineuvos Anna-Maija Marttinen ja puheenvuoroja pitivät suurlähettiläs Alec Aalto, generaldirektör Pär Omling, (Vetenskapsrådet), samordnare Josefin Claesson, (Globaliseringsrådet), forskningsdirektör Mats Rolén (Riksbankens Jubileumsfond) sekä chefredaktör Nils Funcke (Riksdag & Departement). Vierailudelegation seuraavat jäsenet valmistautuivat vastauspuheenvuoroihin: Lena Huldén, Kirsi Lindroos, Jussi Nuorteva, Martti Paananen ja Helena von Troil.

TIETOKIRJA.FI 31.8.–1.9.2007 ja 4.–5.9.2009

TIETOKIRJA.FI-tapahtuma¹ on tietokirjallisuudelle oma tapahtuma, jossa tietokirjallisuuden koko kirjo, lukijat ja tietokirjailijat kohtaavat. Tapahtuma järjestetään Helsingissä joka toinen vuosi, toimikauden aikana kahdesti: 31.8.–1.9.2007 ja 4.–5.9.2009. Väli vuosina TIETOKIRJA.FI on järjestänyt ohjelmaa muiden kirjallisuustapahtumien yhteydessä.

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan pääsihteeri Reetta Kettunen on toiminut ohjelmatyöryhmän ja järjestelytoimikunnan jäsenenä.

Toimikauden aikana TIETOKIRJA.FI järjesti ohjelmaa seuraavissa kirjallisuustapahtumissa:

- Tampereen Henki ja elämä -kirjamesut 16.2.2008
- Jyväskylän kirjamesut 13.4.2008
- Oulun yöttömän yön kirjamesut 16.5.2008
- Vanhan kirjallisuuden päivät, Vammala 27.6.2008
- Turun kirjamesut 3. - 4.10.2008 (tarkemmin jäljempänä)
- Helsingin kirjamesut 26.10.2008: Suomalaisia tietokirjailijoita (kosmologi Kari Enqvist, tähtitieteilijä Leena Tähtinen, pj. Markus Hotakainen), Miten minusta tuli tietokirjailija (professori emeritus Matti Klinge) ja Tietokirjaraati (Heidi Hautala, Holle Holopainen, Lasse Lehtinen, Anna-Stina Nykänen, pj. Minna Lindgren).
- Tieteen päivät 8.1.2009: Miten minusta tuli tietokirjailija? (Seppo Zetterberg) ja Tiedekirjaraati (puheenjohtaja Pirjo Hiidenmaa, Paula Havaste, Markku Löytönen, Markku Ojanen ja Maija Aksela)

TIETOKIRJA.FI-tapahtuman järjestävät yhteistyössä tietokirjallisuuden alan eri toimijat. Mukana ovat olleet mm. FILI – Suomen kirjallisuuden tiedotuskeskus, Suomen tietokirjailijat ry, tiedonjulkistamisen neuvottelukunta ja Tieteellisten seuran valtuuskunta. Järjestämistä tukivat Suomen Kirjasäätiön tietokirjarahasto ja WSOY:n kirjallisuussäätiö. Käytännön järjestelyistä vastasi Tietokirjallisuuden edistämiskeskus.

¹ <http://www.tietokirja.fi/>

Turun kirja- ja tiedemessut 3.–5.10.2008

Neuvottelukunta oli yksi Turun kirjamessujen perustajajähteisöistä ja on vuosittain osallistunut tapahtumaan omalla osastollaan. Kirjamessuille on tuotettu myös oheisohjelmaa yhteistyössä sidosryhmien kanssa. Neuvottelukunnan puheenjohtaja on vuodesta 2000 lähtien toiminut kirjamessujen päätoimikunnan puheenjohtajana. Neuvottelukunnan pääsihteeri on kirjamessujen päätoimikunnan jäsen.

Vuonna 2008 neuvottelukunnan teemana olivat lähestyvät Tieteen päivät, sen teema evoluutio ja Darwinin juhlatvuosi. Lisäksi Viro oli tiedemessujen teemamaana. Viron parlamentin puhemies, akateemikko Ene Ergma avasi Tiedemessut. Ergma vieraili Turussa neuvottelukunnan kutsumana.

Virolainen Tiedebussi Big Dipper vieraili messuilla neuvottelukunnan aloitteesta. Vierailu oli niin onnistunut, että Big Dipper vieraili myös Joensuun SciFest-tapahtumassa 16.–17.4.2009.

Suomen ja Viron tiedeyhteistyö 3.10.2008

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan puheenjohtaja Jussi Nuorteva ja Viron parlamentin puhemies, akateemikko Ene Ergma keskustelivat suomalais–virolaisesta tutkimuksesta ja yhteistyöstä maiden välillä.

Amygdala hitutähystimestä – tiedetermit suomeksi 3.10.2008

Paneelikeskustelun tietotermien kääntämisen ihanaudesta ja hurjuudesta kävivät dosentti Pirjo Hidenmaan johdolla kustannusjohtaja Tuomas Seppä ja professori Kaisa Häkinen. TIETOKIRJA.FI-ohjelmistoa.

Tieto kirjaksi – pimeä maailmankaikkeus 3.10.2008

Tietokirjailijat Leena Tähtinen ja Markus Hotakainen. TIETOKIRJA.FI-ohjelmistoa.

Kudosnäytteet ja yksityisyys 3.10.2008

Professori, ylilääkäri Olli Carpén, Suomen Potilasliiton puheenjohtaja Paavo Koistinen ja dosentti Tuija Takala. Keskustelua johti tutkimuseettisen neuvottelukunnan puheenjohtaja, kansleri Eero Vuorio. Yhteistyössä kansallisten eettisten neuvottelukuntien kanssa.

Miten evoluutioteoria vaikutti ja vaikuttaa eri tieteissä 4.10.2008

Paneelikeskustelu johti professori Hanna Kokko ja keskusteluun osallistuivat professori Petri Ylikoski, professori Pekka Hakamies ja dosentti Timo Honkela. Yhteistyössä Tieteellisten seurain valtuuskunnan kanssa.

Tieto kirjaksi -teoriasta teokseksi 4.10.2008

Professori Hanna Kokko ja FT Katja Bargum sekä kustannuspäällikkö Markus Hotakainen. TIETOKIRJA.FI-ohjelmistoa.

Valtio palkitsee: tiedonjulkistamisen valtionpalkinnon saajat esillä 5.10.2008

Tulevaisuuden tieteen tekijän tärkein ominaisuus on uteliaisuus. Kuinka herättää uteliaisuus nuorissa ja varttuneemmissa kansalaisissa?

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan puheenjohtaja Jussi Nuorteva ja Esko Valtaoja.

Open access -julkaisemisen tekijänoikeusseminaari 10.10.2008¹

Seminaarissa paneuduttiin käytännönläheisesti tekijänoikeuskysymyksiin open access -julkaisemisessa. Aamupäivällä käsiteltiin opinnäytteiden julkaisemista ja iltapäivällä muiden julkaisujen esimerkiksi tutkimusartikkelien julkaisemista ja tallentamista julkaisuarkistoihin.

Yhteistyössä FinnOA:n, Suomen tiedekustantajien liitto ry:n, Yliopistopainon, Tieteellisten seurain valtuuskunnan ja Hankenin kanssa.

¹ <http://www.finnoa.fi/tekijänoikeusseminaari.html>

Tieteen päivät 7.– 11.1.2009

Neuvottelukunta on mukana kahdessa ohjelmasesiossa ja esitteli toimintaansa esittelypisteessä.

Jarrua vai kaasua? Ihmisen rooli evoluutiossa 9.1.2009

Keskusteluun osallistuivat arkkiatri Risto Pelkonen, professori Juha Varto (Taideteollinen korkeakoulu), professori Pentti Huovinen (Kansanterveyslaitos), akatemiaprofessori Ilkka Hanski (Helsingin yliopisto) ja erikoistutkija Outi Manninen (Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus). Keskustelun veti tiedetoimittaja Leena Mattila. Ohjelma järjestettiin kansallisten eettisten neuvottelukuntien yhteistyönä.

Ensikertaa Tieteen päivien historiassa nuorille suunniteltiin oma ohjelmakokonaisuus. Nuorten lauantain¹ (10.1.2009) yleisöksi oli kutsuttu kokonaisia koululuokkia.

Joensuun vierailu ja SciFest-tapahtuma 15.– 17.4.2009

Neuvottelukunta vieraili Joensuussa SciFest-tapahtuman (www.scifest.fi) yhteydessä ja järjesti tiedetapahtumaohjelmaa. Vierailuohjelmassa, SciFestin ohella, oli tutustuminen Joensuun yliopistoon rehtori Perttu Vartinen johdolla. Keskusteluaineina olivat Itä-Suomen yliopisto sekä maahanmuuttajia koskeva tutkimustieto ja sen hyödyntäminen paikallisesti. Yliopiston tutkijat osallistuivat alustuksiin maahanmuuttajakeskusteluun. Lisäksi vierailtiin sanomalehti Karjalaisessa.

Puheenjohtaja Nuorteva osallistui esitelmällä Information Management in Research SciFest-symposiumiin The Role of Digital information in Learning and Research.²

1 Ohjelma <http://www.tieteenpaivat.fi/nuorten09.html>

2 <http://cs.joensuu.fi/~context/index.php?page=scifest-symposium-2009>

Elämää online

Anu Mustonen

Onko waretus ja irkkaus tuttua? Oletkos julkaissut herutuskuvia? Mikä on nikkisi, entä mese-osoitteesi? Nettimaailmassa luontevasti liikkuvalla yläkoululaiselle kaikki tämä on arkipäivää, mutta moni vanhempi on tippunut mediakehityksen kärryiltä.

Mediakasvatuksen tarkoituksena on lisätä mediasta saatuja iloja ja vähentää riskejä. Se kartuttaa mediataitoja ja verkkoviisautta. Mediakasvatusta tarvitsevat kaikenikäiset: nuoria täytyy herätellä vastuulliseen virtuaalikulttuuriin, itsensä ja koneensa suojaamiseen ja julkisuuden luonteen ymmärtämiseen - vanhemmat taas tarvitsevat kannustusta teknisten pelkojensa ylittämiseen netin mahdollisuuksien löytämiseksi.

Sosiaalinen media

Kouluikäisten lasten vanhemmille on tuttu uusi ajan määre: "Ihan kohta!" Se on vastaus erilaisiin vanhempien kutsuihin, kuten "syömään" tai "onkos läksyt jo tehty". Kun "Ihan kohta" kuuluu ruudun ja näppäinten takaa, se voi tarkoittaa ajassa mitattuna useita tunteja ja toimintapyyntöjen täyttämisen edellyttää desibeleiltään vahvistuvien kutsujen sarjaa.

Mikä liimaa nuoren ruudun ääreen? Se ei ole onneksi koneen magnetisoiva voima, vaan elämysten, tiedon, kommunikaation, itseilmaisun ja leikin ilo, toisten ihmisten seuran ikiaikainen vetovoima.

Esimerkiksi kuvagallerioissa nuoret ilmaisevat itseään valokuvoin ja keskustelemalla harrastuksistaan ja kiinnostuksistaan. Galleriassa eli galtsussa kommentoidaan muiden kuvia, jutellaan tuttujien ja vieraiden kanssa sekä liitytään erilaisiin yhteisöihin. Mese eli Messenger on pikaviestiohjelma, jonka avulla voi jutella ja olla videokamerayhteydessä joko rajatussa ryhmässä tai kahden kesken kaverin kanssa sekä jakaa keskenään kuvia ja tiedostoja.

Nettipelaaminenkin on sosiaalista puuhaa, sillä pelichatissä voi etsiä seuraa ja rupertella vastustajien kanssa. Peliyhteisöissä nuori kokee pätemistä ja itsetunnon vahvistumista sekä löytää samanhenkistä seuraa.

Verkossa kontaktinotto on helpompaa kuin nokatusten: arkajalkakin voi luoda sosiaalista elämää

Lisäksi järjestettiin Suomen Akatemian kanssa Tiedekahvila Error 404 – kuka ei vastaanota?¹ Joensuun pääkirjaston Muikku-salissa, 16.4.2009.

Mutkat suoriksi ja kärjet teräviksi. Tiedejournalismin pelisäännöt? 21.4.2009²

Seminaari järjestetään yhteistyössä tutkimuseettisen neuvottelukunnan, Suomen Tiedetoimittajain liiton, Tiedekustantajien liiton sekä Tieteentekijäin liiton kanssa.

Seminaarin yhtenä tarkoituksena oli arvioida, tulisiko tiedeviestintään laatia omat suosituksensa hyvistä käytänteistä. Ilmoittautumisten yhteydessä toteutettiin lyhyt kysely ohjeistuksen tarpeesta (taulukko 1).

Seminaarin perustella voidaan todeta, ettei tiedeviestinnälle tarvita omaa eettistä normatiivista ohjeistoa, sillä yhtäältä hyvä tieteellinen käytäntö ja toisaalta journalistin eettiset ohjeet ovat ammattikuntien itsesääntelyn perustoina. Koulutuksen, erityisesti tutkijoille suunnattavaa tiedeviestinnän opetus, on kuitenkin yhä pontevammin edistettävä.

Tiedebussi Big Dipper

Big Dipper -hanke³ on tartolaisten fyysikkojen ja fysiikan opiskelijoiden toteuttama, tiedettä popularisoiva hanke. Tiedebussi vierailee kouluissa ja tiedetapahtumissa lastinaan fysiikan ja kemian kokeita ja opiskelijoita. Esityksissä opiskelijat havainnollistavat tiedettä erilaisin tempuin, ja samalla selvitetään tiede temppujen takana. Ohjelmanumerot ovat opiskelijoiden itsensä kehittämiä.

1 <http://www.tietysti.fi/fi/T/Tiedetapahtumat/Tiedekahvilat-/Joensuussa-puhuttivat-tietokoneiden-monet-mahdollisuudet-ja-haasteet/>

2 http://www.tjnk.fi/tiedeviestinnan_etikka/index.htm

3 Big Dipper oli palkintofinalistina Euroopan unionin Descartes-tiedeviestintäkilpailussa vuonna 2006. Lisätietoa http://ec.europa.eu/research/science-awards/pdf/descartes_communication_2006_en.pdf

panematta koko persoonaansa alttiiksi. Virtuaalimaailman usein anonyymit ihmissuhteet tarjoavat paljon tunteita ja synnyttävät emotionaalista avoimuutta, mutta samalla mahdollistavat anonyymisyyttä ja psykologista etäisyyttä. Reaalielämän suhteet toimivat toisinpäin: anonyymisyys on mahdollonta, mutta tunteet usein kätkeytyviä.

Mitä enemmän virtuaalimaailma pystyy tarjoamaan palkitsevia kontakteja ja mitä enemmän se kohentaa netinkäyttäjän mielialaa, sitä palkitsevampi ja jopa addiktiivampi mediasuhteesta voi muodostua.

Ilmaisun ja tiedon voimaa

Kirjalliset ilmaisukanavat, kuten aukea.net, tarjoavat mahdollisuuden runojen ja muiden kirjoitusten julkaisemiseen sekä muiden kanssa keskustelemiseen. Videokuvaajat julkaisevat tuotoksiaan ja keskustelevat niistä elokuvaharrastajien pixoff.net-sivustolla ja musiikin harrastajat mikseri.net-palvelussa.

Sosiaalisen ja emotionaalisen vertaistuen lisäksi nettiyhteisöt ovat tärkeitä myös kokemusten, taitojen ja tietojen vaihtamisessa eri harrastuksien, elämäntaitojen tai opiskelun alueilla.

Netissä on yhä enemmän tarjolla myös asiantuntijatietoa ja -apua - kunhan vain osaa erottaa testatun tiedon lähteet humpuukista ja kaupallisista vaikutusyrityksistä. Nuoret käyttävät myös kansalaisvaikuttamiseen ja asioidensa ajamiseen luontevimmin keskusteluryhmiä, nettiadresseja ja sähköpostia.

Arvostetuimmat ja vakiintuneimmat tieto- ja kuvapankit sekä hakupalvelut, kuten Wikipedia ja Google, ovat koulutöiden ylivoimaisesti käytetyimmät tietolähteet. Koulupetoksessa ja tiedekasvatuksessa virtuaalimaailma on edelleenkin suuri, mutta liian vähän hyödynnetty mahdollisuus. Lupaavia tiedekasvatuksen yrityksiä löytyy Suomestakin, kuten valtionpalkintoon yltäneet Luova-, Kreatiiv- ja Jippo-verkkolehdet.

Toistoon ja neutraaliin palautteenantoon perustuvat oppimispelit olisivat valtava voimavara kasvun ja oppimisen tukemiseen. Tämän on osoittanut esimerkiksi jyväskyläläisen professorin Heikki Lyytisen ryhmän Ekapeli, joka varsin yksinkertaisella graafisella toteutuksellaan opettaa tehokkaasti lukihäiriöisiä lapsia lukemaan. Mitä voisivatkaan tarjota hyötynä, jotka tehtäisiin yhtä suurella rahalla kuin viihdepelit?

Tutkijat eri puolilla maailmaa ovat kehittäneet peliympäristöjä, jotka testatusti pystyvät kehittämään toivottuja asioita, kuten matemaattisia taitoja, moraalista ajattelua, suvaitsevaisuutta ja pitkäjänteisyyttä. Markkinoilta näitä tuotteita ei juuri saa. Jos kaupalliset toimijat eivät ala tuotekehittelä hyötypelejä, soisi kehitystä tukeville peliympäristöille edes julkista tukea.

Viisaasti virtuaalimaailmassa

Nettiviisauteen kuuluu tiedon luotettavuuden arviointi, itsensä suojaaminen sekä häiriköiden ilmiantaminen. Nuoret ovat itse avainasemassa ongelmakäytön vähentämisessä. Kaikista ongelmista on hyvä ilmoittaa palvelun ylläpitäjälle ja laittomasta aineistosta viranomaisille esimerkiksi anonyymin www.nettivilje.fi-palvelun kautta. Jos itse tulee kiusatuksi, on tärkeää ottaa kiusaamisviestit, -kuvat ja -keskustelut sekä kiusaajan nimimerkki talteen.

On hyvä muistaa, että kaikista ongelmista huolimatta valtaosa netin palveluista on turvallisia ja nuorilla on paljon enemmän myönteisiä kuin kielteisiä kokemuksia virtuaalimaailman seikkailuista.

Eriyisen paljon kriittisyyttä vaatii kaupallisten ja muiden vaikutusyritysten kohteena oleminen. Viisas verkon käyttäjä osaa tunnistaa huiputtajat ja käyttää tervettä järkeä virtuaalimaailmassakin. Hälytyskellojen tulisi soida viimeistään silloin, kun saat tarjouksen, joka tuntuu liian hyvältä ollakseen totta.

Viisas verkon käyttäjä pääsee pitkälle pitämällä mielessä, että netillä on norsun muisti: kerran julkaistua ei välttämättä saa koskaan pois. Hyvä on myös muistaa, että salasana on kuin alushousut: sitä pitää vaihtaa usein eikä lainata kaverille. Lastensa netin käytöstä huolissaan olevia vanhempien mieltä puolestaan rauhoittaa tieto siitä, että nuoren asiat ovat hyvällä tolalla niin kauan, kuin hänellä on yksikin muu ystävä ja yksikin muu harrastus kuin kone.

Mediakasvatus on sukupolvien yhteistä työtä: nuori voi opettaa vanhempiaan ja isovanhempiaan löytämään netin mahdollisuudet ja vanhemmat taas jakavat nuorille elämäkokemustensa myötä syntyntä kyseenalaistamisen taitoa.

Lyhyt sanasto ei-nettinatiiville:

IHQ = ihku, ihanalRL - in real life, oikeassa elämässä

LOL = laughing out loud, nauraa ääneen

Nikki, nick = nimimerkki, joka näkyy muille käyttäjille

Modaus, modata = muokata omien sivujen ulkonäköä

Floodaus, floodata = joku lähettää kanavalle tai keskustelualueelle tekstiä nopeasti, yleensä roskaa. (flood = tulva).

ware, warez =laiton (piraatti)materiaali, esim. pelit, ohjelmat, tai musiikki. Waretus on verkosta saatavien laittomien materiaalien lataamista omalle koneelle.

Big Dipper -hankkeen tarkoituksena on havainnollistaa fysiikkaa ja muuttaa opetuksen luonnetta kokeellisempaan suuntaan, ja siten herättää kiinnostus fysiikan ihmisiä kohtaan.

Big Dipper vieraili neuvottelukunnan aloitteesta Turun tiedemessuilla (3.–5.10.2009) ja Joensuun SciFest tiedetapahtumassa (16.–17.4.2009).

Tiedebussi Big Dipperin Turun vierailu toteutettiin virolaisten ja suomalaisten opiskelijoiden yhteistyön voimin. Hanke alkoi turkulaisopiskelijoiden vierailulla Tartossa. Yhdessä virolaisten opiskelijakollegoidensa kanssa he tutustuivat Big Dipperiin ja sen esityksiin. Vierailu jatkui Turun tiedemessuilla, missä suomalaiset ja virolaiset opiskelijat yhdessä esittelivät tiedebussin temppuja suomalaisille messuvieraille.

Big Dipperin Joensuun vierailun osallistui myös turkulaisopiskelijoita.

Big Dipperin vierailut Turussa ja Joensuussa todistivat, kuinka tarpeellista kokemuspohjainen tiedeopetus on. Big Dipper -konseptin vahvuus on helppossa lähestyttävyydessä ja tee se itse -asenteessa: osallistumisen kynnys on matala.

Tiedebussi Big Dipperin vierailu toteutui tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan, Tieteellisten seurain valtuuskunnan, Suomen Fyysikkoseura - Finlands Fysikerförning ry:n, Tarton yliopiston ja Turun messukeskuksen yhteistyönä. Tieteen tiedotus ry on rahoittanut hanketta.

Onnistuneiden vierailujen suurin kiitos kuuluu vierailujen vetäjille ja esittelijöille: Rosita Päivärinne, Minnamari Metsänoja, Martti Kaasalainen, Pekka Jukantupa, Aaro Mustonen, Taavi Adamberg, Varmo Ernits, Asko Laaniste, Vahur Toss ja Alo Peets, jotka vastasivat Turun vierailusta sekä Joensuun vierailijat Lauri Joost, Teet Vahaste, Eero Uustalu, Siret Tohvri, Minnamari Metsänoja, Sauli Sinisalo ja Juha-Pekka Pausio.

Neuvottelukunnan julkaisut

Toimivuonna aloitettiin tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan verkkojulkaisusarja. Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan julkaisuja -sarjassa (ISSN 1797-1276) julkaistaan toiminnan yhteydessä syntyneitä ja siihen liittyviä muistioita, raportteja ja muuta aineistoa.

Sarjan URL on <http://www.tjnk.fi/julkaisut.shtml>.

Toimivuonna sarjassa julkaistiin yksi julkaisu: 1/2008: Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan toimintakertomus kesäkuu 2007 - toukokuu 2008

Lisäksi neuvottelukunta uusi esitteensä.

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan laatimat tiedotteet ovat Internetissä.¹

Muu vaikuttaminen

MEP–Scientist Pairing Scheme

Pääsihteeri Reetta Kettunen osallistui eurooppalaisten tutkijoiden ja europarlamentaarikkojen työpariohjelmaan 2008 (MEP–Scientist Pairing Scheme 2008). Ohjelmassa tutkimusmaailman edustaja ja europarlamentaarikko muodostavat työparin. Työparina oli hollantilainen europarlamentaarikko Lily Jacobs.

Ohjelma toteutettiin kaksivaiheisena. Kettunen vieraili Europarlamentissa 2008. Brysselin vierailun yhteydessä tutkija seuraa MEPin työskentelyä ja käy parlamentaarikon kanssa kahdenkeskeisiä keskusteluja. Ohjelman toisena osiona olivat keskustelevat seminaarit, joissa käsiteltiin erityisesti eurooppalaista tiedepolitiikkaa ja eurooppalaista tutkimusaluetta (ERA) sekä sitä, miten Europarlamentin päätöksenteossa hyödynnetään tutkimustietoa.

Ohjelman toisessa vaiheessa europarlamentaarikko halutessaan vierailee tutkijan kotimaassa. Lily Jacobs vieraili Suomessa 24.–26.11.2008. Hänen vierailuohjelmaansa

kuului tutustuminen Kansallisarkistoon, opetusministeriöön, Suomen Akatemiaan,² Suomen Bioteollisuuteen ja Tutkukseen.

Pairing Scheme rahoitetaan EU:n tutkimuksen 7. puiteohjelman Tiede yhteiskunnassa -erityisohjelmasta ja sen toteutuksesta vastaa Euroopan parlamentin Tieteellisten ja teknisten vaihtoehtojen arviointi STOA (Science and Technology Options Assessment).

Tiede yhteiskunnassa ja EU:n tutkimuksen puiteohjelma

Tutkimuksen 7. puiteohjelmassa (2007–2013) tieteen ja yhteiskunnan vuorovaikutusta tukevaa erityisohjelmaa nimitetään Tiede yhteiskunnassa -ohjelmaksi. Neuvottelukunnan pääsihteeri jatkaa Suomen Akatemian tukiryhmän jäsenenä ja toimii erityisohjelman toisena kansallisena yhteyshenkilönä.

Kansallisen tukiryhmän tehtävänä on osaltaan keskustella sekä Suomen kannoista ajankohtaisiin ohjelmakomiteoissa esillä oleviin asioihin että ennakoida toimintaa pidemmällä aikavälillä ja edistää tarvittavia toimenpiteitä.³

EUROSis-hanke

Neuvottelukunta osallistuu 33 maan muodostaman yhteistyöverkoston toimintaan, joka saa rahoituksensa tutkimuksen 7. puiteohjelman Tiede yhteiskunnassa -erityisohjelmasta. EUROSis-hanke⁴ on kaksivuotinen (alkanut 1.2.2008) ja verkottaa kansalliset Tiede yhteiskunnassa -yhteyshenkilöt toisiinsa.

Neuvottelukunnan pääsihteerin vastuulla on selvitystyö ”Probing the landscape of dissemination of scientific information to politicians”. Työn ensimmäinen vaihe Survey on institutions and mechanisms promoting dialogue between scientific researchers and politicians⁵ on selvitys organisaatioista, joiden tehtävänä on edistää tutkijoiden ja poliitikkojen välistä suoraa kommunikaatiota. Hyvä esimerkkiorganisaationa on Tutkijoiden ja kansanedustajien seura – Tutkas.

2 <http://www.aka.fi/fi/A/Suomen-Akatemia/Tama-on-Akatemia/Ajankohtaista/Poliitikon-ja-tutkijan-on-hyva-ymmartaa-toistensa-maailmaa/>

3 Kauppa- ja teollisuusministeriön ohje (23.2.2007) *Toimintaohje Suomen edustajille EU:n tutkimuksen seitsemännen puiteohjelman toimeenpanoa valvovissa ohjelmakomiteoissa*

4 Virallisena osallistujana on Tieteellisten seurain valtuuskunta, sillä osallistumissääntöjen mukaan TJNK ei voi olla hakijana.

5 Raportin sähköinen versio toimitetaan pyynnöstä. Tilaukset osoitteeseen info@tjnk.fi.

1 <http://www.tjnk.fi/ajankohtaista.shtml>

Tiede ja yhteiskunta -työryhmämuistion kartoituskysely

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta ja opetusministeriö suorittivat kartoituskyselyn, miten kansalliset toimijat ovat toteuttaneet niitä suosituksia ja ehdotuksia, joita opetusministeriön Tiede ja yhteiskunta -työryhmä esitti muistiossaan vuonna 2004 (opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:28). Yhteenvetona voidaan todeta, että vaikka kaikkia esitettyjä suosituksia ja ehdotuksia ei ole toteutettu esitetyn kaltaisina, muistio on vaikuttanut myönteisesti tieteen ja yhteiskunnan väliin vuorovaikutussuhteisiin.

Kyselyn yhteenveto on julkaistu neuvottelukunnan julkaisusarjassa (3/2007).¹

Yhteistyö eettisten neuvottelukuntien kanssa

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta osallistui aktiivisesti kansallisten eettisten neuvottelukuntien yhteistyöverkon² toimintaan. Yhteistyö vahvistaa suomalaista tutkimusetiikan kenttää, sillä tiedonjulkistamisen etiikka (infoetiikka) on osa tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan kiinnostuksen kohteita ja vastuualueita. Esimerkiksi tiedon luotettavuuteen ja tiedon hyödyntämiseen liittyvät kysymykset ovat osa hyvän tiedonjulkistamisen käytäntöjä.

Suomen tieteen ja teknologian tietopalvelu research.fi

Neuvottelukunta koordinoi Suomen tieteen ja teknologian verkkotietopalvelua www.research.fi. Research.fi-tietopalvelu sisältää avaintilastoja sekä muuta Suomen tiedettä ja teknologiaa kuvaavaa tietoa. Palvelussa on myös linkkejä syventävään taustatietoon: tilasto- ja muihin julkaisuihin, asiakirjoihin sekä tietokantoihin.

Pääsihteeri toimii Research.fi-projektiryhmän vetäjänä. Projektiryhmä kokoontui toimikautena neljä kertaa.

Opetusministeriö nimitti 31.3.2008 Research.fi-kehittämishankkeen, jonka puheenjohtajaksi kutsuttiin neuvottelukunnan pääsihteerin. Yhteistyöprojektin tehtävänä oli:

1. selvittää research.fi-sivuston ajanmukaisuuden vaatimat kehittämistoimet, jotta järjestelmä tuottaa nykyistä paremmin ajantasaista ja keskeistä tietoa; sekä

2. tehdä ehdotus sivuston ylläpidosta, sivustoon liittyvästä esitemateriaalista ja yhteistyön organisoinnista.

Projektiryhmän loppuraportti ja esitykset on julkaistu opetusministeriön työryhmäjulkaisuja ja raportteja sarjassa 2009:2.³ Työ luovutettiin opetusministeriölle 10.2.2009. Opetusministeriö on keuhällä 2009 valmistellessa Research.fi-palvelun kehittämisestä.

Keskeiset seminaarit, vierailut ja matkat

- Puheenjohtaja ja sihteeri osallistuivat FinnSight 2015 julkistamistilaisuuteen.
- Pääsihteeri tapasi Norjan Forskningsrådetin edustajan, neuvonantaja Päivi Teivainen-Laerden 16.6.2006.
- Puheenjohtaja osallistui EU Descartes-tiedeviestintäpalkinnon arviointitehtäviin Brysselissä 2.–8.7.2006.
- Programme Manager Yingjie Fan, Kiinan Bureau of international cooperation, National natural science foundationista oli neuvottelukunnan vieraana 13.7.2006.
- Puheenjohtaja ja pääsihteeri osallistuivat Euroscience Open Forum -tapahtumaan Münchenissä 15.–19.7.2006.⁴
- Puheenjohtaja piti avauspuheenvuoron Suomen tietokirjailijat ry:n *Tekijät ja kuittajat esiin* -seminaarissa 1.9.2006.
- Puheenjohtaja osallistui Millennium-palkinnon jakotilaisuuteen ja seminaariin 8.9.2006.
- Pääsihteeri tapasi EUSJAn, the European Union of Science Journalists' Associations varapuheenjohtaja Hajo Neubertin 9.9.2006.
- EU:n kansallisten eettisten neuvottelukuntien yhteistyöverkosto NEC Forum kokoontui Helsingissä 21.–22.9.2006. Puheenjohtaja Nuorteva toimi puheenjohtajana sessiossa *Interaction between society and science*, 21.9.2006.⁵
- Puheenjohtaja ja pääsihteeri tapasivat Suomen tietokirjailijat ry:n puheenjohtajan ja toiminnanjohtajan 25.9.2006.
- Pääsihteeri tapasi professori Nicholas H. Steneckin (Department of History, University of Michigan) 11.10.2006.
- EIRO Forumin Science in schools -lehden⁶ päätoimittaja Eleanor Hayes vieraili Suomessa 22.–24.11.2006 neuvottelukunnan vieraana.
- Pääsihteeri piti kommenttipuheenvuoron Suomen Akatemian järjestämässä *Genomitiedon eettiset, filosofiset ja yhteiskunnalliset näkökohdat* -seminaarissa 27.11.2006

3 http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2009/Research.fi_Ehdotuksia_kehittamiseksi?lang=fi&extra_locale=fi

4 <http://www.esof2006.org/>

5 <http://www.tenk.fi/nechelsinki/index.htm>

6 <http://www.scienceinschool.org/>

1 TJNK:n julkaisu verkossa <http://www.tjnk.fi/julkaisut.shtml>

2 Lisätietoa kansallisista tutkimuseettisistä neuvottelukunnista <http://www.research.fi/nakokulmia/tutkimuseetiikka>

- Pääsihteeri esitteli tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan toimintaa sekä tutkimuksen 7. puiteohjelmaa biotekniikan neuvottelukunnalle (BTNK) 16.1.2007
- Pääsihteeri osallistui EU:n komission järjestämään 7PO SiS NCP -koulutukseen Brysselissä 11.–12.12.2006 ja 21.2.2007.
- Puheenjohtaja ja pääsihteeri osallistuivat Tieto-Finlandian jakotilaisuuteen 14.12.2006.
- Pääsihteeri vieraili Tampereella, Yhteiskuntatieteellisessä tietoaarkistossa 18.12.2006.
- Pääsihteeri osallistui *Scientific Publishing in the European Research Area. Access, Dissemination and Preservation in the Digital Age* -kokoukseen Brysselissä 15.–16.2.2007.¹
- Puheenjohtaja osallistui Descartes-palkintojen jakotilaisuuteen Brysselissä 6.–8.3.2007.
- Pääsihteeri tapasi professori John Hobrough'n, Opetushallituksen vieraan 21.3.2007. Vierailun aiheena oli tiedekasvatus.
- Pääsihteeri alusti Suomen Akatemian järjestämässä Expertti-vuositapaamisessa aiheesta *Tieteen rooli yhteiskunnassa* 21.3.2007
- Pääsihteeri osallistui *Nordbib workshop on Open Access* -kokoukseen Helsingörissä 23.–24.4.2007.²
- Puheenjohtaja ja pääsihteeri osallistuivat tutkimuseettisen neuvottelukunnan järjestämään *Tiedonjulkistamisen etiikkaa* -seminaariin 3.5.2007.
- Puheenjohtaja ja sihteeri vierailivat Tartossa ja Tallinassa 26.–28.8.2007. Matkan aiheena oli yhteistyön edistäminen Tiede yhteiskunnassa -asioissa. Vierailun aikana tavattiin edustajia mm. Viron opetus- ja tiedeministeriöstä, Archimedes säätiöstä, Tarton yliopistosta, Tiedekeskus Ahhaan:n säätiöstä, Eestin tiedeakatemiasta ja Suomen Viron-instituutista. Lisäksi tavattiin Viron parlamentin puhemies, professori Ene Ergma.
- Puheenjohtaja toimi 26.9.2007 puheenjohtajana Filosofia.fi-portaalin avajaistilaisuudessa Tieteiden talolla. Neuvottelukunta on tukenut portaalin kehittelytyötä.
- Kansallisarkiston syksyllä 2007 järjestämässä *Valtio palkitsee* -näyttelyssä esiteltiin valtiollisen palkitsemisen muotoja, mm. valtion tiedonjulkistamispalkinnon vaihteita. Puheenjohtaja osallistui näyttelyn järjestämiseen ja piti 6.11.2007 näyttelyyn liittyvässä yleisöluentosarjassa esitelmän aiheesta Valtionpalkinnot. Esitelmä ilmestyi joulukuussa 2007 Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kustantamassa teoksessa *Valtio palkitsee - Staten belöner* (toim. John Störmborg & Jus si Nuorteva & Christina Forssell). Teoksesta otettiin uusi painos helmikuussa 2008.
- Pääsihteeri esitteli neuvottelukunnan toimintaa Norjan tutkimuseettisen neuvottelukunnan jäsenille näiden Suomen vierailun yhteydessä 6.11.2007. Vierailun isäntänä toimi TUKIJA.
- Neuvottelukunta vieraili Tampereella 26.–27.11.2007. Vierailukohteina olivat Aamulehti, Suomen Nuorisokirjallisuuden instituutti ja Tampereen yliopiston kirjasto.
- Pääsihteeri piti esitelmän *Tieto käyttöön! Näkökulmia avoimeen julkaisemiseen* Jyväskylän yliopiston kirjaston 95-vuotisjuhlassa 28.11.2007.
- Puheenjohtaja ja pääsihteerin pitivät esitelmät Turun yliopiston historian laitoksen seminaarissa *Tulevaisuudessa menetetty menneisyys – historian tutkimus ja sähköiset aineistot* 10.1.2008. Puheenjohtajan aihe oli *Menneisyyden sähköinen säilyttäminen* ja pääsihteerin *Open access ja tiedon avoimuus*.
- Puheenjohtaja ja pääsihteeri osallistuivat 14.1.2008 kutsuttuina Suomalaisen Sanomalehtimiesliiton seminaariin Journalismin etiikka ja moraali Helsingin Suomalaisella Klubilla.
- Pääsihteeri luennoi Diakonia-ammattikorkeakoulun Turun yksikön järjestämässä Mediaeettisessä seminaarissa 4.4.2008. Luento käsitteli tiedeviestintää ja sen etiikkaa.
- Pääsihteeri luennoi Helsingin yliopiston HEBIOT-koulutusohjelman järjestämällä Bioethics-kurssilla aiheesta *Science in society in practice* 17.4.2008.
- Neuvottelukunta vieraili Tukholmassa 22.–23.5.2008. Vierailun yhteydessä järjestettiin yhteistyössä Suomen Tukholman suurlähetystön kanssa miniseminaari *Kulturmöten - ett finsk-svenskt miniseminarium med anledning av Delegationen för informations-spridnings besök i Sverige*. Muina vierailukohteina olivat Nobel-säätiö, Suomen Tukholman-instituutti sekä Tukholman suomalaisen seurakunnan Finska Kyrkan.
- Pääsihteeri osallistui *European Science Open Forum* -tapahtumaan Barcelonassa 18.–22.7.2008.³
- Puheenjohtaja piti alustuksen Suomen Akatemian henkilökunnalle tutkimuksen tiedonhallintasuunnitelmasta 4.8.2008.
- Kriisipsykologi Salli Saari ja tutkija Pentti Raittila Tampereen yliopistosta olivat kutsuttuina asiantuntijavieraina kokouksessa 6/2008 (19.8.2008). Keskustelu koski kriisitilanteiden käsittelyä mediassa.
- Neuvottelukunta vieraili John Nurmisen säätiössä 1.9.2008.
- Puheenjohtaja ja pääsihteeri osallistuivat Nordbib-ohjelman⁴ työpajaan *Workshop on research visibility – managing quality for better evaluation* 27.–28.10.2008 Helsin-

1 <http://ec.europa.eu/research/science-society/index.cfm?fuseaction=public.topic&id=550&lang=1&CFID=8099560&CFTOKEN=3d9d37ba68124f51-200A73DD-981D-8E16-7BA74B710718F101>

2 Nordbib is a Nordic funding programme for research libraries concerning development of access to scholarly and scientific information at a Nordic level (<http://www.nordbib.net/Front-page.aspx>)

3 <http://www.esof2008.org>

4 <http://www.nordbib.net/>

gorissä Tanskassa.

- Pääsihteeri osallistui *Vetenskap & allmänhet* -päivään 2008, Tukholma 5.11.2008.¹
- Puheenjohtaja oli haastateltavana 5.12.2008 YLE:n Radio 1:n *Kultakuume*-ohjelmassa valtionpalkinnoista ja valtiollisesta palkitsemisesta
- Pääsihteeri piti loppupuheenvuoron Suomen tietokirjailijat ry:n järjestämässä *Tiedon tasa-arvo? Erityisryhmien tietokirjat* -seminaarissa 20.11.2008.
- Puheenjohtaja osallistui Suomen tiedetoimittajain liiton maailmankongressin kilpailutyöryhmän järjestämään aivorihi-keskustelutilaisuuteen 8.12.2008. Suomi haki isännöityä vuoden 2011 tiedetoimittajien maailmanliiton kongressin pitopaikaksi.
- Puheenjohtaja puhui otsakkeella *Information Management in Research* SciFest Symposiumissa *Multidisciplinary Perspectives on Science and Technology Education* Joensuu 16.4.2009.
- Pääsihteeri luennoi Helsingin yliopiston HEBIOT-koulutusohjelman järjestämällä Bioethics-kurssilla aiheesta *Science in Society in Practice: Science information services, public perception* 19.5.2009.

110-vuotisjuhlaseminaarin suunnittelutyöhön. Seminaari pidetään 30.9.2009. Kettunen osallistui Suomen tiedetoimittajain liiton asettaman WCSJ2011 Helsinki kilpailutyöryhmään³. Suomi haki isännöityä vuoden 2011 tiedetoimittajien maailmanliiton kongressin pitopaikaksi. Kongressi järjestetään vuonna 2011 Kairossa.

Kaikki tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan toimikautenaan laatimat tiedotteet löytyvät neuvottelukunnan verkkosivuilta.⁴

Muuta

Neuvottelukunnan varapuheenjohtaja Laura Kolbe on Tieteellisen kirjallisuuden käännöslautakunnan (Expertkommittén för översättning av finskspråkig facklitteratur till svenska) jäsen. Käännöslautakunta päättää FILIn *Suomenkielinen tietokirjallisuus ja tieteellinen kirjallisuus* -apurahoista, jotka on tarkoitettu suomeksi kirjoitetun tietokirjallisuuden ja tieteellisen kirjallisuuden sekä humanististen ja yhteiskuntatieteellisten aikakausjulkaisujen kääntämiseen ruotsiksi.²

Neuvottelukunnan jäsen Anu Mustonen on toimivuotena aktiivisesti kouluttanut tutkijoita ja tutkijakoulutettavia mediaesiintymisessä, luennoinut mediakasvatuksesta ja medialukutaidosta sekä toiminut edellä mainittujen alojen asiantuntijana eri toimissa. Lisäksi Mustonen osallistui asiantuntijapuheenvuorolla Suomen Journalistiliiton järjestämään keskustelutilaisuuteen, jossa Jokelan nuoret olivat vuoropuhelussa toimittajien kanssa (30.11.2007). Tapahtuma liittyi Jokelan koulusurmien käsittelyyn mediassa ja sen aiheuttamaan keskusteluun mediaetiikasta.

Neuvottelukunnan pääsihteeri Reetta Kettunen on Tieteessä tapahtuu ja Ulkopoliitikka -lehtien toimitusneuvoston jäsen ja Suomen Open Access työryhmän FinnOA varapuheenjohtaja. Lisäksi hän osallistui TSV

¹ <http://www.v-a.se/>

² <http://www.finlit.fi/fili/fi/tuet/kaannostuet/ruotsiksi.html>

³ <http://www.suomentiedetoimittajat.fi/?sivu=etusivu&uutinen=253>

⁴ <http://www.tjnk.fi/ajankohtaista.shtml>

luotettavuus
tuoreus
selkeys
rehkeys

luotettavuus
tuoreus

luotettavuus
tuoreus
selkeys
rehkeys

Tiedonjulkistamisen neuvottelukunta

Hallituskatu 2 B

00170 Helsinki

p. (09) 2286 9236

info@tjnk.fi

<http://www.tjnk.fi>